

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту

Завідувачка кафедри

к. е. н., доцент Уханова І.О.

“ 30 ” квітня 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»
НА ТЕМУ: «ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ОТРИМАННЯ
СТАТУСУ КРАЇНИ-КАНДИДАТА НА ВСТУП»

Виконавець:

студентка ФМЕ, гр. 413

Бабанська Софія В'ячеславівна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Тарасевич Наталія Вадимівна

/підпис/

АНОТАЦІЯ

Бабанська С., «ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ КРАЇНИ-КАНДИДАТА НА ВСТУП». Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». – Одеський національний економічний університет. – Одеса 2025 р.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є особливості інтеграції України до Європейського союзу в контексті отримання статусу країни-кандидата на вступ.

У роботі розглядаються теоретичні підходи до сутності міжнародної економічної інтеграції, зокрема аналізуються критерії та фактори, що визначають відповідність України вимогам вступу до Європейського Союзу. Значну увагу приділено дослідженню Маастрихтських та Копенгагенських критеріїв як основи оцінки готовності країни до євроінтеграції.

Проаналізовано сучасний стан економіко-політичного та соціального середовища України, його відповідність критеріям вступу до ЄС, а також особливості виконання дорожньої карти інтеграції в умовах статусу країни-кандидата. Визначено основні виклики, які стоять перед Україною на шляху до ЄС, а також запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів відповідності критеріям.

Сформульовано перспективи членства України в Європейському Союзі з урахуванням зовнішньоекономічних, політичних і правових чинників.

Ключові слова: євроінтеграція, Європейський Союз, країна-кандидат, Маастрихтські критерії, Копенгагенські критерії, міжнародна економічна інтеграція, зовнішньоекономічна політика України.

ABSTRACT

Babanska S., “CHALLENGES AND PROSPECTS OF UKRAINE’S INTEGRATION INTO THE EUROPEAN UNION IN THE CONTEXT OF OBTAINING CANDIDATE COUNTRY STATUS”. Qualification thesis for the Master’s degree in specialty 292 —International Economic Relations under the educational program —International Economic Relations. – Odesa National Economic University. – Odesa, 2025.

The qualification thesis consists of three chapters. The object of the study is the research is the peculiarities of Ukraine’s integration into the European Union in the context of obtaining the status of a candidate country for accession..

The paper explores theoretical approaches to the essence of international economic integration, particularly analyzing the criteria and factors determining Ukraine’s compliance with the requirements for accession to the European Union. Considerable attention is paid to the study of the Maastricht and Copenhagen criteria as a basis for assessing the country’s readiness for EU integration.

The current state of Ukraine’s economic, political, and social environment and its compliance with EU accession criteria is analyzed, along with the specifics of implementing the integration roadmap under candidate country status. Key challenges facing Ukraine on its path to the EU are identified, and practical recommendations for improving the mechanisms of compliance are proposed.

The prospects of Ukraine’s membership in the European Union are outlined, taking into account external economic, political, and legal factors.

Key words: EU integration, European Union, candidate country, Maastricht criteria, Copenhagen criteria, international economic integration, Ukraine’s foreign economic policy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Поняття, сутність та фактори міжнародної економічної інтеграції	6
1.2. Маастрихтські критерії вступу до Європейського союзу як критерії відповідності інтеграції до об'єднання	14
1.3. Підходи та апарат для оцінювання відповідності Маастрихтським критеріям вступу до Європейського союзу.....	19
Висновки до Розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ВІДПОВІДНОСТІ УКРАЇНИ КРИТЕРІЯМ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ... ..	27
2.1. Відповідність показників українського економіко-політичного та соціального середовища критеріям вступу до ЄС	27
2.2. Особливості виконання дорожньої карти інтеграції України до Європейського Союзу в контексті отримання статусу кандидата на вступ	31
2.3. Основні чинники макросередовища України в контексті вступу до ЄС	38
Висновки до Розділу 2	51
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ КРАЇНИ-КАНДИДАТА НА ВСТУП.....	54
3.1. Аналіз основних проблем інтеграції України до Європейського союзу контексті отримання статусу країни-кандидата на вступ	54
3.2. Перспективи та можливості від вступу України до ЄС.....	58
3.3. Розробка практичних рекомендацій з виконання критеріїв вступу України в ЄС	66
Висновки до Розділу 3	74
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	81

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи, в тому що у сучасних умовах однією з важливих проблем трансформаційної економіки є визначення напрямків економіко-політичного розвитку країни. Інтеграція України у світову спільноту на сучасному етапі є однією з найбільш актуальних і важливих тем. Приєднання до Європейського Союзу відкриває перед Україною нові перспективи, додаткові можливості для реалізації її потенціалу, а також сприяє швидшому досягненню вищого рівня розвитку завдяки запозиченню та адаптації досвіду інших країн до власної економіки.

Шлях України до ЄС був і залишається складним, з численними випробуваннями та вимогами. Першим кроком на цьому шляху стала Угода про асоціацію з ЄС, яка набула чинності у 2017 році. Агресія Російської Федерації проти України у 2022 році стала одним із ключових факторів, що активізували питання євроінтеграції. Збройний конфлікт на території України є вирішальним не лише для процесу вступу до ЄС, а й для майбутнього країни загалом. Росія, яка тривалий час перешкоджала європейському вибору України, нині майже втратила можливість впливати на цей курс. Попри значний обсяг напрацювань у цій сфері, все ще існує необхідність у дослідженні, яке б узагальнило та систематизувало наявні знання щодо цієї проблеми. Проблематика європейської інтеграції України досліджувалась у численних працях вітчизняних учених та аналітиків. Серед ключових теоретичних джерел слід виділити роботи Левківського В.М. [24], Лук'яненка Д.Г. [25; 26], які розкривають фундаментальні засади міжнародної економічної інтеграції та глобалізаційних процесів. Вагоме значення мають дослідження Маастрихтських та Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС, зокрема у працях Жовкви І.І. [17; 23], Міхеля Д.О. [33], де проаналізовано їхній вплив на демократичні та економічні трансформації в країнах-кандидатах.

Окрему увагу слід звернути на прикладні дослідження сучасного стану євроінтеграції України: Артеменко Л. [1], Батаренка А.О. [3], Беззуба І. [4], а також аналітичні матеріали щодо реалізації асоціації між Україною та ЄС [52]. У цих

роботах розглянуто динаміку адаптації української економіки до стандартів ЄС, а також вплив європейської інтеграції на конкурентоспроможність. Також у контексті оцінки перспектив вступу України до ЄС варто виокремити публікації, присвячені питанням відповідності законодавчої та інституційної бази України до вимог ЄС: Васютина І. [7], Друзенка Г. [12], Яковюка І.В. [62; 63]. Загалом, опрацьована література дозволяє сформувати цілісне уявлення про теоретичні підходи, поточний стан та перспективи європейської інтеграції України в умовах дії критеріїв вступу до Європейського Союзу.

З огляду на зазначене, було обрано тему дипломної роботи: «Проблеми та перспективи інтеграції України до Європейського Союзу в контексті отримання статусу країни-кандидата на вступ».

Мета кваліфікаційної роботи – проаналізувати ключові аспекти інтеграції України до ЄС у межах отримання статусу країни-кандидата.

Об'єкт дослідження – особливості інтеграції України до Європейського союзу в контексті отримання статусу країни-кандидата на вступ.

Предмет дослідження – критерії та вимоги до інтеграції України в Європейський Союз у контексті набуття статусу країни-кандидата на вступ.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- Проаналізувати поняття, сутність і фактори міжнародної економічної інтеграції.
- Визначити роль Маастрихтських критеріїв у процесі вступу до Європейського Союзу.
- Дослідити методологічний апарат оцінювання відповідності зазначеним критеріям.
- Виявити ключові чинники макросередовища України, що впливають на інтеграційний процес.
- Дослідити основні проблеми та бар'єри на шляху інтеграції України до ЄС.
- Визначити потенційні вигоди та перспективи членства України в ЄС.

Для вирішення зазначених завдань були використані такі **методи дослідження**: теоретико-критичний аналіз літератури, зіставлення, узагальнення та синтезування отриманої інформації тощо. Результати роботи можуть бути корисними для студентів вищих навчальних закладів під час підготовки до семінарських занять, а також для викладачів у проведенні лекцій і практичних занять.

Інформаційною базою дипломної роботи стали нормативно-правові документи, міжнародні угоди, офіційні статистичні дані, аналітичні звіти, наукові праці та публікації провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань європейської інтеграції. Важливу роль відіграли статистичні матеріали Державної служби статистики України, дані Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Євростату, які дозволили здійснити кількісний аналіз стану відповідності України критеріям вступу до ЄС. Наукову основу склали праці таких авторів, як Лук'яненко Д.Г., Артеменко Л., Жовква І.І., Яковюк І.В., Беззуб І., Беренда С.В., у яких досліджено як теоретичні, так і практичні аспекти інтеграції України до Європейського Союзу.

Публікації та апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи висвітлено в публікації: Бабанська С.В., Тарасевич Н.В. Проблеми та перспективи інтеграції України до Європейського Союзу в контексті отримання статусу країни-кандидата на вступ // Збірник наукових робіт за підсумками студентської дистанційної науково-практичної конференції «Минуле, Сучасне, Майбутнє», Випуск 15. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2025. С. 6–7.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 63 найменування. Повний обсяг роботи: 86 сторінок. Робота містить 18 таблиць, 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

1.1. Поняття, сутність та фактори міжнародної економічної інтеграції

Міжнародна економічна інтеграція — це процес економічного об'єднання країн, який передбачає розвиток глибоких і стійких взаємозв'язків між національними господарствами, усунення бар'єрів у торгівлі та координацію економічної політики. Цей процес сприяє формуванню єдиного економічного простору, де ресурси, товари, послуги та капітал вільно переміщуються між країнами-учасницями. На початок 2025 року в економічній літературі відсутнє єдине визначення терміна «економічна інтеграція». Дослідники пропонують різні тлумачення цього поняття. У найзагальнішому сенсі інтеграція (від лат. integration – цілий) означає об'єднання окремих частин в єдине ціле [31, с. 65].

Сутність міжнародної економічної інтеграції полягає в ліквідації торговельних бар'єрів: зняття митних тарифів та інших обмежень для вільного переміщення товарів і послуг, координації економічної політики: узгодження фіскальної, монетарної та соціальної політики для забезпечення стабільного економічного середовища. Гармонізації законодавства, уніфікація правових норм і стандартів для полегшення співпраці та зменшення регуляторних розбіжностей, спільному розвитку інфраструктури, інтеграція транспортних, енергетичних та інформаційних мереж для підвищення ефективності економічної діяльності.

Одним із перших економічну інтеграцію досліджував нідерландський економіст, лауреат Нобелівської премії Я. Тинберген (1903–1994). Він розрізняв «негативну» інтеграцію (усунення обмежень у міжнародній торгівлі) та «позитивну» (створення спільних політик та інституцій) [31, с. 65].

Оксфордський словник визначає економічну інтеграцію як процес об'єднання економічних агентів країн-учасниць та усунення дискримінації у взаємній торгівлі [25, с. 54]. Вперше це поняття з'явилося в літературі 1930-х років у відповідь на зміну умов міжнародного бізнесу. У 1960–1990-х роках сформувалися два основні

підходи до інтеграції: технологічний (Р. Борк, Р. Блейр, Д. Казерман) та трансакційний (Р. Коуз, О. Вільямсон, Д. Норт, К. Ерроу) [17, с. 55].

Окрім них, існували ліберальний (В. Ріпці, Ж. Рюефф, Р. Арон) і неоліберальний (М. Аллі, Б. Баласса, Дж. Вайер) підходи, які трактували інтеграцію як усунення дискримінації у торгівлі та створення спільних економічних політик [7]. Структуралісти (Г. Мюрдаль, А. Маршалл, Ч. Кіндлбергер) наголошували на необхідності структурних перетворень економік країн-учасниць. Неокейнсіанці (Р. Купер, Б. Ф. Массел) підкреслювали збереження суверенітету держав [29, с. 61].

Фактори, що сприяють міжнародній економічній інтеграції, включають:

- Економічні вигоди: країни прагнуть розширити ринки збуту, залучити іноземні інвестиції та підвищити конкурентоспроможність своїх економік.
- Політична стабільність: інтеграція може сприяти зміцненню політичних зв'язків і забезпеченню миру та стабільності в регіоні.
- Технологічний прогрес: спільні науково-дослідні проекти та обмін технологіями сприяють швидшому розвитку інновацій.
- Глобалізація: зростання взаємозалежності світової економіки стимулює країни до інтеграції для ефективнішого використання глобальних можливостей.
- Культурні та історичні зв'язки: спільна історія, культура або мова можуть полегшувати процес інтеграції між країнами.

Прикладами міжнародної економічної інтеграції є Європейський Союз, Північноамериканська угода про вільну торгівлю (NAFTA) та інші регіональні об'єднання, які демонструють різні рівні інтеграції — від зон вільної торгівлі до економічних і валютних союзів

Функціоналісти, серед яких Д. Митрані, розглядали інтеграцію як поступовий перехід до наднаціонального управління [34, с. 52]. Загалом економічна інтеграція є багатогранним процесом, що охоплює економічні, політичні, фінансові та торговельні зв'язки між країнами-учасницями.

Процес міжнародної економічної інтеграції містить у собі шість основних складових, представлених на рис. 1.1

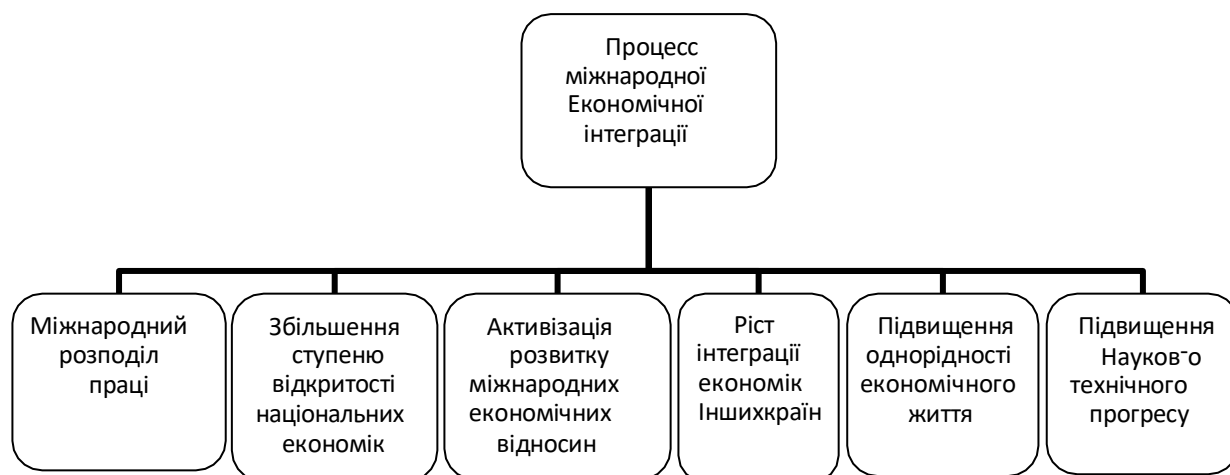

Рис. 1.1. Процеси міжнародної економічної інтеграції

Джерело: складене за автором [34]

Сучасна інтеграція є інструментом світової політики, що сприяє вирішенню глобальних проблем. Глобалізаційні процеси змушують держави інтегруватися для ефективної взаємодії та стійкого розвитку. Однак більшості країн складно досягти цієї мети самостійно, тому вони об'єднують економічні, військові, політичні та інші ресурси, щоб стати впливовими центрами сили [48, с. 71]. Міжнародна економічна інтеграція (МЕІ) визначається як «процес розвитку стійких взаємозв'язків груп країн, що ґрунтується на узгодженій міждержавній політиці» [15, с. 21]. Вона розглядається як економічний та політичний процес, що розпочався ще в XIX столітті. Наприклад, у 1828 році були створені митні союзи Баварії, Вюртемберга, Пруссії та Гессен-Дармштадта, а в 1834 році – Німецький митний союз [32, с. 106].

Перший довгостроковий інтеграційний проект у Західній Європі – Бельгійсько-Люксембурзький економічний союз – було створено у 1921 році. У 1947 році термін «міжнародна економічна інтеграція» вперше використали в офіційних документах США щодо Програми відновлення Європи (План Маршала) [32, с. 10]. Щодо теоретичних підходів, Б. Баласса у 1961 році визначив економічний і політичний аспекти інтеграції. Він вважав, що економічні процеси є первинними щодо політичних [31, с. 70]. Аналогічну думку у 1977 році висловив Ф. Махлуп [32, с. 42]. Сучасні дослідники, такі як М. Шифф і Л.А. Уінтерс, також поділяють цю класифікацію [15, с. 44].

Сучасна міжнародна економічна інтеграція (МЕІ) є ключовим фактором світової економіки, сприяючи вирішенню глобальних проблем. Вона визначається як процес розвитку стійких взаємозв'язків між групами країн на основі узгодженої політики [15, с. 21]. Історично перші інтеграційні об'єднання з'явилися у ХІХ столітті (Німецький митний союз, 1834), а термін «міжнародна економічна інтеграція» почав використовуватися в офіційних документах США у 1947 році в контексті Плану Маршалла [32, с. 10].

Теоретичні підходи до МЕІ розглядають економічні та політичні аспекти. Б. Баласса (1961) визначив п'ять етапів інтеграції: зона вільної торгівлі, митний союз, загальний ринок, економічний союз і повна економічна інтеграція [31, с. 23]. Радянські дослідники акцентували увагу на економічних факторах інтеграції, що залишається актуальним і сьогодні [29, с. 43].

Основні ознаки МЕІ:

- взаємопроникнення національних економік;
- структурні зміни в країнах-учасниках;
- необхідність регулювання інтеграційних процесів.

Переваги:

- зростання ринку;
- посилення конкуренції;
- поширення новітніх технологій.

Негативні наслідки:

- відтік ресурсів;
- ризики домінування транснаціональних корпорацій
- потенційні економічні дисбаланси.

Форми МЕІ:

- Преференційна зона;
- Зона вільної торгівлі;
- Митний союз;
- Загальний ринок;

- Економічний союз;
- Економічний і валютний союз [27, с. 46].

Наприкінці ХХ століття інтеграція стала важливим інструментом розвитку та конкурентоспроможності країн, ґрунтуючись на політичній волі, правових механізмах і спільних економічних інтересах.

На наш погляд, створення інтеграційних об'єднань спрямоване на досягнення наступних цілей: інтернаціоналізація світової економіки; ріст світового товарообігу; прискорення ринкових реформ; розширення обсягів виробництва й поставки товарів, підкріплених взаємними економічними зобов'язаннями держав, що інтегруються; розвиток регіонального ринку й підтримка національного товаровиробника; залучення іноземних інвестицій; активізація міжнародної міграції робочої сили; зміцнення взаєморозуміння й співробітництва в політичній, соціальній, культурної, духовної й інших сферах суспільного життя [43, .с 72].

Зовнішньоекономічні фактори зм'якшують і усувають протиріччя національної економіки, поліпшують зовнішні й внутрішні можливості ефективного господарювання й підвищують рівень економіки країн , що розвивати. Як наслідок:

- глибшається міжнародний поділ праці;
- підсилюється взаємозалежність національних економік за межами територіальних границь, що інтегруються держав;
- формуються стійкі виробничі, фінансові й інші зовнішньоторговельні зв'язки;
- економічна ефективність зростає, що супроводжується посиленням конкурентної боротьби за ринки збуту, джерела сировини та інші фактори й умови виробництва.

У процесі міжнародної економічної інтеграції формуються нові моделі господарювання, які дозволяють перетворювати реальних і потенційних конкурентів у партнерів. Це сприяє узгодженню заходів із реалізації економічних і соціальних програм, а також дає змогу вирішувати завдання, що неможливо здійснити без об'єднання ресурсів та координації зусиль кількох країн. У сучасних умовах існують різні підходи до визначення поняття міжнародної економічної інтеграції. Згідно з

однією точкою зору, це процес зближення, взаємопроникнення та зрощування національних економік у межах інтеграційних об'єднань на певних територіях держав-учасниць [1]. Інша група дослідників вважає, що інтеграція – це створення єдиної багатонаціональної економічної системи з узгодженим відтворювальним процесом замість окремих національних економік, тобто результат цього процесу. Третій підхід пропонує розглядати інтеграцію у двох аспектах: як економічну категорію та як процес [33, с. 82].

Найбільш прийнятним у сучасних умовах видається саме останній підхід. Проте інтеграцію слід розглядати не лише як процес зближення й взаємопроникнення, а передусім як правовий механізм створення державою умов для підвищення ефективності функціонування національних економік шляхом їх взаємодії та координації.

Доцільність такого підходу підтверджується історичною еволюцією форм інтеграції. Так, В.В. Громико визначає міжнародну економічну інтеграцію як «особливий вид міжнародних економічних відносин між регіональним економічним угрупованням та його учасниками, а також із третіми партнерами щодо виробництва, розподілу, обміну та споживання продуктів усередині угруповання та за його межами, спрямованих на підвищення ефективності відтворювального процесу як окремих учасників, так і всього об'єднання загалом». Ці відносини у своєму розвитку підкоряються загальним економічним законам і власній внутрішній логіці, що полягає в усуненні протиріч різного характеру усередині національних економік, між національними економіками й інтеграційним угрупованням і, нарешті, між національними економіками, угрупованням у цілому й третіми країнами» [54, с. 80].

Як зазначає Р.І. Хасбулатов, «міжнародна економічна інтеграція як економічна категорія усе ще має досить абстрактний характер, тому що ніде у світі не досягнуто повної інтеграції», що передбачає утворення єдиного господарського комплексу.

Ю.М. Зверєв вніс значний внесок у розвиток теорії міжнародної економічної інтеграції, визначаючи її основні напрями та механізми взаємодії країн, що інтегруються. Він аналізує інтеграційні процеси та можливі їх наслідки [26, с. 84]:

- повна інтеграція – створення єдиного правового поля ринкового простору;
- активна роль держави – інтеграція базується не лише на економічних, а й політичних процесах;
- збалансований розвиток – протиставлення ринковому механізму й державному регулюванню;
- вільне функціонування ринку – можливі диспропорції у розвитку;
- збереження національної автономії або узгодження економічної політики
- створення міжнародних економічних структур на основі координації політики та уніфікації законодавства [35, с. 71].

Н.П. Шмельов розглядає інтеграцію як наслідок розвитку міжнародного поділу праці, науково-технічного прогресу та кооперації господарських структур. Ключові характеристики – міждержавне регулювання, усунення бар'єрів для руху товарів, капіталу та робочої сили, вирівнювання економічного розвитку [47, с. 65].

Ю.В. Шишков виділяє «приватні інтеграції», підкреслюючи, що виробнича сфера менш схильна до інтеграції, ніж кредитно-фінансова. Інтеграція супроводжується взаємним пристосуванням правових, фіскальних та інших національних систем.

Форми міжнародної економічної інтеграції:

Зони вільної торгівлі – країни усувають митні бар'єри для внутрішньої торгівлі, але зберігають самостійну зовнішньоторговельну політику [59, с. 80].

Митний союз – спільна зовнішньоторговельна політика, усунення внутрішніх митних кордонів, узгодження економічної політики [41, с. 56].

Загальний ринок (економічний союз) – усунення бар'єрів для руху товарів, капіталу та робочої сили, гармонізація економічної політики, податкового та трудового законодавства.

У результаті господарсько-політичні розв'язки виробляються спільно, їхня реалізація колективно контролюється, і виникають реальні передумови для формування політичного союзу.

Міжнародна економічна інтеграція внаслідок перерозподілу існуючого капіталу, праці й інших ресурсів країн- учасниць інтеграційного об'єднання може привести до виникнення двох типів ефектів. Статичні ефекти - ефекти розширення й відхилення торгівлі [10, с. 80].

Ефект розширення торгівлі досягається в тому випадку, якщо усунення обмежень на торгівлю стимулює збільшення обсягів торгівлі між країнами, що інтегруються, і не відбувається скорочення обсягів торгівлі із третіми країнами. Імовірність розширення прямо пропорційна кількості країн, що інтегруються, а ефект буде мати місце, якщо економіки країн, що інтегруються, є конкурентоспроможними.

Ефект відхилення торгівлі означає негативний вплив від покупки країнами, що інтегруються, друг у друга товарів і послуг, які вони до створення інтеграційного об'єднання купували по більш низьких цінах у третіх країн. Ефект виникає у випадку, якщо економіки країн, що інтегруються, до створення інтеграційного об'єднання мали взаємну спеціалізацію.

Динамічні ефекти - що впливають на виробничі потужності, продуктивність, темпи економічного росту в інтегрованих економіках [10]: розширення ринку збуту товарів; ріст конкуренції виробників товарів, продукції й послуг; стримування росту цін; поліпшення якості товарів; стимулювання інноваційних технологій; збільшення обсягів виробництва; скорочення витрат виробництва й споживання товарів, продукції й послуг; збільшення припливу іноземних інвестицій країнами, що прагнуть зберегти за собою сегмент закритого загальним митним бар'єром ринку за рахунок створення підприємств усередині, що інтегруються країн.

На початок 2025 року можна зробити три ключові висновки щодо міжнародної економічної інтеграції. По-перше, інтеграція є закономірним етапом розвитку світового господарства, де позитивні ефекти переважають негативні. У зовнішньоторговельній політиці країна повинна враховувати як вигоди, так і можливі ризики від участі в інтеграційних об'єднаннях [13, с. 86]. По-друге, міжнародна економічна інтеграція – це особливий тип економічних відносин між країнами-учасниками угруповань та їхніми зовнішніми партнерами, спрямований на

підвищення ефективності відтворювального процесу. Її розвиток підпорядковується загальним економічним законам та внутрішній логіці усунення протиріч. По-третє, існують різні підходи до тлумачення інтеграційних процесів через складність правового регулювання, ідеологічні чинники та глобальні суперечності світової економіки. Вони також залежать від стратегічних цілей країн-учасниць та рівня їхньої економічної взаємодії.

Однією з головних характеристик сучасного миру є зростаючий хаос у міжнародних відносинах, економічні й політичні кризи на глобальному й регіональному рівні. На тлі недавньої глобальної економічної кризи багато регіонів прискорюють інтеграцію й багато країн віддають перевагу регіональним асоціаціям як механізм, що допомагає їм подолати глобальний спад. Саме тому для нинішнього порядку денного ідея регіональної інтеграції вкрай актуальна. У процесі глобалізації відбувається поглиблення економічного й політичного співробітництва. Створюються регіональні союзи держав, які утворюють певний геополітичний простір для об'єднання своїх ресурсів.

1.2. Маастрихтські критерії вступу до Європейського союзу як критерії відповідності інтеграції до об'єднання

Маастрихтські критерії (критерії конвергенції) - фінансово-економічні показники країни, необхідні для вступу в Єврозону. За цими критеріями оцінюється життєздатність фінансової системи, рівень цін і стабільність валютного курсу. Ціль критеріїв - забезпечити збалансоване функціонування економічного й валютного союзу. Дані критерії були введені Договором про Європейський Союз (Маастрихтським договором) 1992 р., що проголосили програму будівництва Економічного й валютного союзу й перехід до єдиної європейської валюти [25 ,с. 76].

У 2024 року економічний союз ЄС продовжує функціонувати на основі Маастрихтського договору (1992), який заклав основу для створення Економічного і

валютного союзу (ЄВС). Основною умовою входження до єврозони стали так звані «критерії конвергенції» [39, с. 70], зокрема:

- дефіцит бюджету не більше 3% ВВП;
- державний борг – не більше 60% ВВП;
- інфляція не більше ніж на 1,5% перевищує середній рівень трьох найстабільніших країн ЄС;
- дотримання меж курсових коливань протягом двох років;
- довгострокові процентні ставки не більше ніж на 2% перевищують середній рівень трьох найстабільніших країн ЄС.

Процес створення валютного союзу проходив у три етапи: валютна координація (1990–1993), створення Європейського валютного інституту (1994–1998) та введення євро (з 1999 р.). З 1 липня 2002 року євро стало офіційною валютою більшості країн ЄС, проте деякі держави, зокрема Данія та Швеція, досі не приєдналися до єврозони.

Маастрихтські критерії відіграють ключову роль у забезпеченні макроекономічної стабільності Європейського валютного союзу (ЄВС), сприяючи дотриманню фінансової дисципліни країнами-членами. Основні положення цих критеріїв передбачають, що рівень інфляції не повинен перевищувати більш ніж на 1,5 процентних пункти середній показник трьох держав-членів ЄС із найнижчим рівнем інфляції.

Щодо державних фінансів, бюджетний дефіцит не може перевищувати 3% від валового внутрішнього продукту (ВВП), а державний борг не повинен перевищувати 60% від ВВП або має демонструвати тенденцію до зниження до цього рівня. Для забезпечення стабільності обмінного курсу країна повинна брати участь у Механізмі обмінних курсів (ERM II) щонайменше два роки без суттєвих відхилень від встановленого курсу. Також середня номінальна довгострокова процентна ставка не повинна перевищувати більш ніж на 2 процентних пункти середній рівень трьох держав-членів ЄС із найнижчою інфляцією.

Варто зазначити, що Маастрихтські критерії стосуються переважно приєднання до єврозони, а не вступу до Європейського Союзу загалом. Для набуття

членства в ЄС країни-кандидати мають відповідати Копенгагенським критеріям, які були затверджені на засіданні Європейської Ради в Копенгагені в червні 1993 року.

Копенгагенські критерії включають:

Політичні вимоги: стабільність інститутів, які забезпечують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин.

Економічні вимоги: наявність ефективної ринкової економіки та здатність витримувати конкурентний тиск і ринкові механізми в межах ЄС.

Членські вимоги: здатність виконувати зобов'язання, пов'язані з членством, зокрема дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу.

Таким чином, Маастрихтські критерії визначають конкретні вимоги для країн, які прагнуть увійти до єврозони, тоді як Копенгагенські критерії регламентують загальні умови вступу до Європейського Союзу.

Економічний потенціал країн, що входять в ЕВС, створює передумови для того, щоб євро міг претендувати на роль однієї із провідних світових валют. Однак відносно слабким місцем для євро є відсутність достатня розвиненого фінансового ринку, який був би порівнянний з відповідним ринком США (, щомаять, по своїй суті, глобальні масштаби). У ЄС найбільш розвинений фінансовий ринок Великобританії, однак у цей час ця країна не входить у зону євро.

Враховуючи відзначені обставини, у перспективі багато чого буде залежати від того, наскільки динамічно і якісно стане розбудовуватися фінансовий ринок зони євро. При цьому істотне значення буде мати співвідношення динаміки економічного розвитку не тільки в самій зоні євро й США, але й у країнах, орієнтованих на долар (одна група країн) і на євро (інша група країн). І тут досить складно прогнозувати посилення впливу зони євро. Зокрема , багато аналітиків звертають увагу на порівняно більш швидке зростання виробництва й міжнародної торгівлі в країнах Азії, валюти яких тяжіють до долара. При цьому характерна активізація політики США по взаємодії із країнами організації Азіатсько-тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) [42 ,с. 97].

Крім того, відношення до євро на світових ринках в істотній мері буде залежати від того, наскільки успішно країнам ЄС вдасться впоратися із проблемою

формування керованої із загального центру єдиної фінансово-економічної політики, а також від того, наскільки далеко просунеться процес політичної консолідації цих країн і створення ними наднаціональних структур керування й фактичного перетворення сучасного ЄС в утвір федеративного. У зв'язку із цим велике значення набуває питання про прийняття конституції ЄС, робота над якою ведеться із грудня 2001 р.

У травні 2004 р. до складу ЄС увійшли 10 нових країн-учасниць: Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія, Естонія, а також Кіпр і Мальта. Передумовою й підставою для вступу цих країн (насамперед країн Центральної й Східної Європи) у ЄС є відповідність їх економік критеріям, установленим для країн - кандидатів на вступ у ЄС Європейською радою в Копенгагені в 1993 р. Дані критерії засновані на, що вже відзначалися в даній главі Маастрихтських критеріях (стандартах) 1992 р.

Згідно з Копенгагенськими критеріями, нові члени ЄС зобов'язані приєднатися до Економічного і валютного союзу (ЄВС) [24, с. 80]. Однак вступ до зони євро не є автоматичним: країни повинні щонайменше два роки відповідати Маастрихтським критеріям стабільності.

Основні вимоги:

- Державні фінанси: дефіцит бюджету $\leq 3\%$ ВВП, борг $\leq 60\%$ ВВП.
- Обмінний курс: участь у механізмі ERM II не менше двох років.
- Стабільність цін: інфляція не більше ніж на 1,5% перевищує середній рівень трьох найстабільніших країн ЄС [55, с. 65].
- Процентні ставки: не більше ніж на 2% перевищують середній рівень у трьох країнах з найнижчою інфляцією.
- Правова відповідність: незалежність національного центрального банку.

Окрім цих критеріїв, Європейська комісія та Європейський центральний банк враховують рівень інтеграції ринків, стан платіжного балансу та інші економічні показники. Попри переваги єдиної валюти, існує критика Маастрихтських критеріїв [1]. Деякі економісти стверджують, що Єврозона не є оптимальним валютним простором через значні відмінності у рівнях цін і заробітних плат, що впливає на

конкурентоспроможність [19, с. 67]. Втрата автономної грошово-кредитної політики та залежність від єдиної ставки ЄЦБ можуть загострювати боргові кризи та ускладнювати реакцію на економічні шоки.

Маастрихтський договір визначає, що державний борг країни не повинен перевищувати 60 % від ВВП, а бюджетний дефіцит – 3 %. Однак припущення про довгострокове економічне зростання на рівні 5 % є нереалістичним. За реалістичного рівня зростання в 2 % державний борг може сягнути 150 % ВВП, що є неприпустимим. Для дотримання критеріїв бюджетний дефіцит має бути не більше 1,2 % [21, с. 80]. Якщо витрати на обслуговування боргу перевищують приріст ВВП, країна повинна демонструвати профіцит бюджету.

Станом на 2024 рік ці критерії залишаються незмінними. Не всі країни-члени ЄС запровадили євро: Болгарія, Чехія, Угорщина, Польща, Румунія та Швеція зберігають національні валюти до досягнення необхідних показників, а Данія вирішила не приєднуватися до зони євро.

Окрім Маастрихтських критеріїв, для вступу в ЄС необхідно відповідати Копенгагенським критеріям (1993), які включають:

- політичну стабільність, демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист меншин;
- наявність дієвої ринкової економіки, здатної витримувати конкуренцію в ЄС;
- спроможність виконувати зобов'язання членства, включно з дотриманням політичного, економічного та валютного союзу.

Таким чином, для інтеграції до ЄС країна повинна відповідати як Маастрихтським, так і Копенгагенським критеріям, які забезпечують стабільність, демократію та економічну спроможність держави-кандидата.

Головна мета Маастрихтських критеріїв - забезпечити, щоб до Єврозони приєдналися тільки ті країни ЄС, економічні умови яких забезпечують збереження стабільності цін і ефективне функціонування Єврозони.

Критерії необхідно виконувати на підставі поточних даних, але одночасна відповідність цим критеріям конвергенції відіграє істотну роль не тільки в якийсь

конкретний момент, але й у тривалому періоді часу. Із цієї причини при оцінці держави особлива увага приділяється стійкості конвергенції.

1.3. Підходи та апарат для оцінювання відповідності Маастрихтським критеріям вступу до Європейського союзу

Європейські організації є формою як політичних, так і економічних взаємодій усередині світового й регіонального загальноєвропейського простору, утворюються на основі договорів і ряду інших угод, які визначають їхню сферу діяльності. Складність європейської інституціональної системи підсилюється за рахунок предметного поля, що розширюється, діяльності європейських організацій розвитку, що наростає, інтеграційних і дезінтеграційних процесів у Європі. Європейські організації визначають можливі умови руху до більш глибокої політичної й економічної інтеграції із країнами Центральної й Східної Європи (ЦВЕ), Балтії, Співдружності Незалежних Держав (СНД) [34, с. 75].

Вступ в організації європейської інституціональної системи вимагає відповідності країн-кандидатів ряду політичних і економічних умов. Механізм прийняття розв'язків є одним з основних етапів функціонування міжнародної і європейської організації. Політичний процес реалізується в механізмі прийняття розв'язків. Механізм прийняття розв'язків складається із процедур розгляду питання й процедур голосування по даному питанню, що є складовими частинами єдиного процесу.

Збільшення акторів міжнародних відносин за рахунок країн Центральної й Східної Європи, Балтії, Співдружності Незалежних Держав привела до ускладнення функціонування європейських організацій, процесу прийняття розв'язків, оцінки балансу політичних і військових сил. Усі структури європейської інституціональної системи змушені були коректувати свої завдання й функції, адаптувати їх до нових умов. Рада Європи стала першою організацією із цього числа країни, що прийняла у свої ряди, Центральної й Східної Європи, а також країни Співдружності Незалежних Держав. У цей час 16 країн із загальної кількості 40 є

східноєвропейськими країнами. НАТО 16 грудня 1997 р. підписала Додаткові протоколи (Accession Protocols) із Чеською Республікою, Угорщиною й Польщею, які визначають умови для наступного членства цих країн у НАТО.

З усіх найбільш впливових європейських організацій Європейський Союз - найбільш приваблива й бажана мета, насамперед з економічної точки зору, для країн Центральної й Східної Європи, а також країн Співдружності Незалежних Держав. Однак надії цих країн на якнайшвидше членство в Європейському союзі не виправдалися. Сьогодні розповсюдженим є думка, що «ЄС обіцяв більше всіх, а зробив менше всіх для країн цього регіону в порівнянні з іншими впливовими європейськими організаціями». Організація по безпеці й співробітництву в Європі покликано бути основним інструментом кооперації держав із проблем прав людини, безпеки й формування демократичного громадянського суспільства [41, с. 65].

Європейський банк реконструкції та розвитку є в цей час найбільш впливовою й значимою фінансовою організацією, що виявляє допомога в побудові ринкових економік східноєвропейських країн, країн Балтії й Співдружності Незалежних Держав.

Підписання у грудні 1997 р. додаткових протоколів із Чехією, Угорщиною та Польщею стало реалізацією рішення Мадридського саміту НАТО про розширення Альянсу. У квітні 1999 р. ці країни стали повноправними членами НАТО [23, с. 65]. Розширення НАТО на Схід суттєво вплинуло на безпекову ситуацію в Європі та відносини між Заходом і Сходом.

Рада Європи відіграє ключову роль у інтеграції східноєвропейських і пострадянських країн до європейської спільноти. Вона першою надала цим державам статус «спеціально запрошених», що дозволяє брати участь у роботі Асамблеї та комітетів без права голосу. Після розпаду СРСР багато країн прагнули членства в РЄ, оскільки це відкривало шлях до співпраці з ЄС і НАТО. Першою до РЄ приєдналася Угорщина (1990 р.), а згодом – Румунія (1993 р.), що створило прецедент для вступу України, Росії, Хорватії та інших країн, не повністю відповідних демократичним стандартам [14, с. 78].

Для членства в Раді Європи країни-кандидати повинні відповідати ключовим критеріям:

- бути європейською державою;
- мати демократичну систему з вільними виборами;
- гарантувати дотримання прав людини;
- забезпечувати верховенство права [17, с. 46].

Розширення РЄ призвело до необхідності реформування її інституційної структури. Другий саміт у Страсбурзі (1997) окреслив виклики, пов'язані з цим процесом, однак остаточні рішення щодо реформ були відкладені [23, с. 80].

Членство в Раді Європи є обов'язковою умовою для вступу до Європейського Союзу. У 1990-х ЄС визначив основні критерії вступу, серед яких: демократія, дотримання прав людини, прийняття законодавства ЄС та розвиток ринкової економіки. Вступ східноєвропейських країн до ЄС став стратегічним пріоритетом, незважаючи на економічні відмінності між кандидатами та старими членами Союзу [17, с. 46].

Станом на початок 2024 року критерії членства в ЄС базуються на положеннях Римського договору та подальших самітів у Маастрихті й Лісабоні. Відповідно, лише перший критерій безпосередньо впливає з Римського договору, тоді як критерії 2-8 були визначені на самітах у Маастрихті та Лісабоні. При цьому 5-й критерій стосується переважно нейтральних країн-членів Європейської асоціації вільної торгівлі, а 7-й і 8-й критерії розроблені для кандидатів із країн Центральної та Східної Європи.

Згідно зі статтею 237 Римського договору та статтею «ПРО» Маастрихтського договору, «будь-яка європейська держава може побажати стати членом ЄС» [23, с. 61]. Однак офіційного визначення поняття «європейська країна» не існує. Це поняття охоплює сукупність географічних, історичних, національних і культурних чинників, що формують європейську ідентичність. Європейський загальний досвід, ідеї та цінності, а також історична взаємозалежність закладені в цьому терміні.

У статті «F» Маастрихтського договору визначено додаткові критерії для країн-кандидатів, зокрема дотримання демократичних принципів і повагу до

основних прав людини. Також країна-кандидат має прийняти систему ЄС та відповідати її вимогам. Серед ключових критеріїв: наявність ефективної та конкурентоспроможної ринкової економіки, відповідні адміністративні та юридичні механізми у державному й приватному секторах, а також здатність держави проводити загальну зовнішню політику та політику безпеки. Конституційне положення країни-кандидата та її позиція на міжнародній арені також відіграють важливу роль у процесі прийняття рішення щодо членства в ЄС. Якщо країна не може приєднатися до спільної реалізації проєктів ЄС, її інтеграція буде ускладненою.

Процедура прийняття рішень у ЄС передбачає, що країна-кандидат повинна взяти на себе всі права та обов'язки в рамках інституційної системи Союзу. Принцип прийняття «накопиченого досвіду ЄС» означає виконання зобов'язань у таких сферах:

- зовнішня політика та політика у сфері безпеки;
- законодавство, що ґрунтується на договорах ЄС та судовій практиці Суду ЄС;
- дотримання заяв і резолюцій ЄС;
- виконання міжнародних угод з третіми країнами та угод між державами-членами, пов'язаних з діяльністю ЄС.

Нанашудумку, «накопичений досвід ЄС» охоплює зміст, принципи та політичні цілі всіх договорів Союзу [31, с. 63]. Дотримання принципу прийняття накопиченого досвіду є важливим як для країни-кандидата, так і для Європейського союзу, тому вирішення неминучих проблем адаптації нових країн-членів відбувається шляхом надання цим країнам тимчасових, але не постійних відступів від правил і перехідних угод, досягнутих у ході переговорів про приймання. Союз прагне проявляти розуміння й шукає відповідні розв'язки для кожної із країн.

У реальності вступ у Європейський союз є довгостроковою перспективою для країн-кандидатів, насамперед через велике відставання в економічному розвитку, а також неприступності європейських ринків для виробників країн-кандидатів. У зв'язку із цим Європейський союз часто пропонує країнам-кандидатам

альтернативні види співробітництва, серед яких можна виділити шість основних: або вільна торговельна зона, або митний союз; підписання фінансового протоколу (надання фінансової допомоги Європейського союзу); гармонізація політики в економічній області; асоціація інститутів на рівні Ради або Парламенту; політичний діалог; культурний діалог. Дані альтернативи співробітництва підготовляють країну-кандидата для вступу в Європейський союз і вважаються першою фазою інтеграції цих країн.

Західні аналітики, офіційні особи Європейського союзу розділяють усіх справжніх і потенційних кандидатів у повноправні члени Європейського союзу на дві групи [15, с. 408].

До першої групи відносяться Кіпр, Мальта, Туреччина. Європейський союз із цими країнами уклав Угоди про Асоціацію. У цілому між цими трьома країнами дуже мало загального, набагато більше відмінностей. Так, Туреччина є країною, де спостерігаються проблеми у виконанні всіх вимог ЄС, за винятком сфери безпеки. Кіпр являє собою специфічне політичне явище - повне членство в Європейському союзі, з однієї сторони (зона грецького впливу), і асоційоване - з іншої (зона турецького впливу). Мальта є найбільше економічно непідготовленою країною для вступу в цю організацію. Можливе членство цієї мікродержави піднімає питання інституціональної реформи в рамках самого Європейського союзу. Європейський союз недостатньо готовий до надання цим країнам повноправного членства.

До другої групи відносяться країни Центральної й Східної Європи, Балтії, а також Співдружності Незалежних Держав. Друга група країн може бути також розділена на три підгрупи за критерієм розвитку економічних реформ. Перша підгрупа поєднує країни, з якими укладені Європейські угоди, а саме Чеську Республіку, Угорщину, Польщу, Словаччину й Словенію, країни Балтії. Друга підгрупа включає країни, у яких хід економічного й політичного реформування йде повільніше, чим у першій підгрупі, а саме Албанію, Болгарію, Хорватію, Македонію, Румунію. Третя підгрупа поєднує республіки колишнього СРСР, а саме Росію, Україну, Молдову [28, с. 54].

Стратегія Європейського союзу відносно країн Центральної й Східної Європи й Балтії зветься «структурованого діалогу». Прийняття в ЄС вимагає багатобічного аналізу наслідків цього для політики ЄС, кандидата. Висновок Комісії ЄС по кожному проханню про приймання є підставою для прийняття такого розв'язку.

Станом на 2024 рік Європейський Союз залишається відносно закритою організацією для східноєвропейських країн і, особливо, для пострадянських держав. Хоча політичні заяви ЄС сприяють розширенню, багато аналітиків і політиків вказують на складнощі інтеграції нових членів.

У рамках політики розширення, країни-кандидати повинні відповідати низці критеріїв, встановлених у Римському договорі (тільки перший критерій) та на самітах у Маастрихті й Лісабоні [23, с. 61]. П'ятий критерій стосується переважно нейтральних країн-членів ЄАВТ, а сьомий і восьмий критерії розроблені для кандидатів із Центральної та Східної Європи.

ЄС укладає двосторонні угоди із країнами Центральної та Східної Європи, які адаптуються до ситуації кожної країни, зокрема Європейські угоди, Угоди про партнерство та співробітництво [31, с. 55]. Ці угоди передбачають економічну інтеграцію та політичний діалог, реформування податкової, фінансової та торговельної систем. Вони також регулюють стандарти в галузях сільського господарства, транспорту, енергетики та екології.

Країни-кандидати подають офіційні заяви до Європейської комісії та проходять детальний аналіз відповідності критеріям членства. На основі цього аналізу Європейська комісія надає висновок Раді ЄС, яка ухвалює рішення щодо подальших етапів інтеграції [12, с. 14]. Угода про партнерство та співробітництво (УПС) між ЄС і низкою пострадянських держав містить політичний діалог та принципи співробітництва в економічній, фінансовій та правовій сферах. Вона передбачає можливість її призупинення у випадку порушення ключових принципів: демократії, прав людини та ринкової економіки [39, с. 47].

Угода про торгівлю й співробітництво в економічній області включає статті, що прямо регулюють торгівлю, спрямовані на стимулювання взаємного обміну товарами й спільні дії в даній сфері. Ці угоди є також правовою базою для

співробітництва в обробній промисловості, сільському господарстві, енергетику, охороні навколишнього середовища, наукових дослідженнях, наданні фінансових послуг, виробленню стандартів, підготовці кадрів, розробці статистики й інших. Для проведення консультацій передбачається установа об'єднаних (двосторонніх) комітетів. Крім того, для країн-кандидатів може бути ухвалене рішення про включення імпорту цих країн у загальну систему торговельних преференцій, що означає зняття кількісних обмежень у торгівлі повністю або частково. Отже, Європейські угоди (Угоди про асоційоване членство) є самими всебічними з інших типів угод, що полягають Європейським союзом з «третіми країнами».

Основними проблемами процесу прийняття розв'язків у європейських організаціях, особливо в Європейському союзі, є: по-перше, кількість інститутів цих організацій, залучених у процес прийняття розв'язків; по-друге, застосування різних норм і правил, що визначають процес прийняття розв'язків, до областей взаємодії держав у рамках цих організацій; по-третє, більші відстані між штаб-квартирами інститутів однієї організації, а також велика кількість офіційних мов (наприклад, у Європейському союзі їх 11), що вимагає великого часу для перекладу й поширення, тим самим збільшуючи бюрократичні структури організацій. Розширення Європейського союзу ще більше побільшає ці проблеми. Однак найбільш важливим є питання розподілу влади між національними урядами й інститутами організацій і інтересами, які той або інший інститут захищає й представляє [28, с. 65].

Таким чином, механізм вступу в європейські організації опосередковує ступенем відповідності країною-кандидатом критеріїв і вимог, висунутих загальноєвропейськими організаціями. Встановлення та дотримання демократичного режиму, основних прав і волю людини, виконання зобов'язань прийнятою країною при приєднанні до європейської правової, економічної і політичної системи, а також розвиток і функціонування конкурентоспроможної ринкової економіки, що відповідає вимогам адміністративній і законодавчій структурі в державному й частці секторах економіки, виступають основними критеріями вступу країни в європейські організації, зокрема в Європейський союз.

Висновки до Розділу 1

Отже, міжнародна економічна інтеграція - процес міжнародного об'єднання економіки країн і держав в один, загальний ринок, при якому поступове скасування тарифних і нетарифних обмежень приводить до уніфікації економічної політики в галузях економіки й має ряд виражених наслідків.

Економічну інтеграцію можна охарактеризувати, як взаємопроникнення або тісне співробітництво країн у процесі утвору єдиного господарського комплексу, шляхом установлення економічних зв'язків на різних рівнях. На мікрорівні відбувається економічне співробітництво компаній різних країн. Це у свою чергу допомагає підвищити конкурентоспроможність компаній. На макрорівні, тобто на рівні міждержавного співробітництва, відбувається узагальнення економічної стратегії й політичного напрямку, шляхом вироблення загальних правил руху товарів і послуг, а також капіталу й робочої сили.

Успішний досвід інтеграційних угруповань, свідчить про те, що необхідно використовувати всі передумови, для формування й швидкого розвитку економічних союзів, шляхом ретельного дослідження фундаментальних умов і практичних наслідків співробітництва. Правильна міждержавна політика, приведе до економічного росту для странучастниц, що у свою чергу створить необхідний потенціал для подальших перетворень. Для пострадянських країн невід'ємною частиною міжнародного співробітництва, стане обмін досвідом у різних сферах мирохотязйственной діяльності. Взаємодоповнюваність буде актуальна в таких сферах як : міжнародна торгівля; міжнародна спеціалізація виробництва й науково-технічних робіт; обмін науково-технічними результатами; інформаційні, валютно-фінансові, кредитні зв'язки між країнами; рух капіталу й робочої сили. Економічна інтеграція створює гарні відносини між країнами учасниками. Тому її етапи розвитку залежать від рівня політичних і економічних консенсусів і інтересів країн учасників.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ВІДПОВІДНОСТІ УКРАЇНИ КРИТЕРІЯМ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Відповідність показників українського економіко-політичного та соціального середовища критеріям вступу до ЄС

Процес приєднання до Європейського Союзу вимагає відповідності країни-кандидата Копенгагенським критеріям, які охоплюють три основні аспекти. Політичні критерії передбачають стабільність інститутів, що забезпечують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин. Економічні критерії включають наявність ефективної ринкової економіки та здатність протистояти конкурентному тиску в межах ЄС. Критерії набуття членства визначають готовність країни виконувати зобов'язання, що випливають з членства, зокрема дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу [25, с. 67].

З моменту здобуття незалежності Україна задекларувала курс на європейську інтеграцію, який залишається стратегічним напрямом її політичних, економічних і культурних трансформацій. Як європейська держава, Україна прагне гармонізувати свої стандарти відповідно до вимог ЄС.

Розвиток відносин між Україною та ЄС відбувався поетапно. Перший етап (1991–1999) розпочався з міжнародного визнання України, зустрічі президента Л. Кравчука з Головою Комісії Європейських Співтовариств Ж. Делором (1992) [25, с.67], підписання Угоди про партнерство та співробітництво (1994) та вступу до Ради Європи (1995). Завершальним етапом стало ухвалення Спільної стратегії ЄС щодо України (1999), що офіційно закріпило європейський вектор держави.

Другий етап (2000–2007) характеризувався ухваленням Програми інтеграції України до ЄС (2000), яка передбачала адаптацію національного законодавства до норм ЄС та переговори щодо створення зони вільної торгівлі [43, с. 97]. У 2005 р. затверджено План дій «Україна – ЄС», який сприяв зближенню з ЄС, а на саміті 2007 р. відзначено значний прогрес у виконанні реформ [34, с. 53]. У рамках

концепції «Ширшої Європи» Україна стала однією з перших країн, з якими готувалися плани дій. Визнано право України на членство в ЄС за умови виконання відповідних політичних та економічних критеріїв [40, с. 85]. Водночас Представництво Європейської комісії в Україні наголошувало на можливості тіснішої економічної інтеграції, доступу до європейських ринків і програм.

Таблиця 2.1.

Відповідність України критеріям вступу до ЄС (станом на 2023 рік)

Критерій	Сутність критерію	Поточний стан в Україні (2023)	Відповідність критерію (так/ні/частково)
Політичний критерій	Стабільність інституцій, що гарантують демократію, верховенство права, права людини	Проведено вибори, функціонує парламент, обмеження у воєнний час	Частково
Економічний критерій	Функціонуюча ринкова економіка, здатність витримати конкурентний тиск у ЄС	Зростання ВВП, макрофінансова стабільність, але високий рівень тіньової економіки	Частково
Юридичний критерій (acquis communautaire)	Здатність прийняти зобов'язання членства, включаючи законодавство ЄС	Гармонізація законодавства триває, часткове впровадження норм ЄС	Частково
Маастрихтський критерій 1	Дефіцит бюджету $\leq 3\%$ ВВП	Бюджетний дефіцит перевищує 17% (2023)	Ні
Маастрихтський критерій 2	Державний борг $\leq 60\%$ ВВП	Понад 78% ВВП	Ні
Маастрихтський критерій 3	Стабільність обмінного курсу	Валютний ринок перебуває під регуляцією НБУ, фіксований курс	Частково
Маастрихтський критерій 4	Стабільність цін: інфляція не перевищує на 1,5 п.п. середнє значення трьох країн ЄС	Інфляція понад 12% (висока)	Ні
Маастрихтський критерій 5	Довгострокова процентна ставка не перевищує 2 п.п. вище середньої	Недоступна або нестабільна	Ні

Джерело: складене за автором [4].

Ключовими подіями завершення етапу стали парафування Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2012) та рішення Кабінету Міністрів про призупинення її підписання (2013), що спричинило масові протести та зміни в

політичному керівництві країни. За цей період Україна провела переговори про зону вільної торгівлі, приєдналася до СОТ та здійснила низку реформ для інтеграції до європейського ринку.

Третій етап європейської інтеграції України розпочався 22 лютого 2014 року. З цього моменту набуло чинності рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України». Відбулася ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також ухвалено Розпорядження № 207 «Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС». На разі Україна продовжує імплементацію законодавства ЄС [31, с. 57]. Таким чином, до початку 2025 р. відносини України та ЄС пройшли складний шлях еволюції, набувши стратегічного значення для обох сторін.

Таблиця 2.2.

Відповідність соціальних показників України стандартам ЄС (станом на 2023 рік)

Показник	Середній рівень у ЄС	Показник в Україні (2023)	Коментар	Відповідність (так/ні/частково)
Рівень безробіття	~6%	~9,7%	Високий через воєнні дії	Ні
Середня тривалість життя	~81 рік	~71 рік	Відставання на 10 років	Ні
Індекс людського розвитку (HDI)	Високий (0,90+)	0,773 (2023)	Середній рівень розвитку	Частково
Рівень бідності (менше \$5,5 на день)	<5%	~24%	Значна частина населення в умовах бідності	Ні
Рівень соціального захисту	Високий	Низький/обмежений	Недостатній рівень пенсій, соцдопомог	Ні
Рівень освіти (вища освіта серед населення 25–64 років)	~30–40%	~26%	Потенціал є, але відставання зберігається	Частково
Рівень охорони здоров'я (кількість лікарів на 1 тис. осіб)	~3,8	~2,9	Є покращення, але недостатньо	Частково

Джерело: складене за автором [4;18].

Європейський Союз залишається основним торговельним партнером України. За даними 2024 року, частка ЄС у зовнішньоторговельному обігу України перевищує 40% [61, с. 80]. Найбільшими партнерами є Німеччина, Польща, Італія, Угорщина, Нідерланди та Румунія. Досвід інших країн свідчить, що перед вступом до ЄС їхня торгівля з Союзом значно зростала. Наприклад, у 10 державах, які стали членами ЄС 1 травня 2004 року, середня частка ЄС в експорті на момент вступу становила 60%, а в імпорті – 57% [61, с. 80].

Україна стикається з викликами в контексті інтеграції, серед яких економічна стабільність, політичні реформи та відповідність законодавства стандартам ЄС. Євроінтеграція – це не подія, а тривалий процес реформування економіки, політики та правової системи країни [37, с. 95].

Станом на сьогодні вступ до ЄС залишається стратегічною метою України, задля досягнення якої ведеться активна діяльність у політичній, правовій, економічній та інших сферах. Проте тривала політична криза та складна економічна ситуація створюють значні перешкоди на шляху євроінтеграції. Додатковими викликами є збройний конфлікт на сході, проблема внутрішньо переміщених осіб, складний процес ратифікації Угоди про асоціацію, а також політичний та економічний тиск з боку сусідньої держави. Водночас європейський вибір України не є спонтанним – курс на євроінтеграцію було обрано ще після розпаду СРСР, коли держава зробила ставку на демократичні цінності та свободи. Досвід країн Східної Європи підтверджує, що вступ до ЄС – це складний і тривалий процес без легких шляхів.

Таблиця 2.3.

Основні макроекономічні показники України (2024–2025)

Рік	Номінальний ВВП (млрд грн)	Номінальний ВВП на душу населення (грн)	ВВП на душу населення (USD)	Населення (млн осіб)
2024	7 658,7	~180 000	\$5 505	~42,5
2025	8 700,0	~204 700	\$5 800	~42,5

Джерело: складене за автором [4;13,с.500-532;21;39].

На початок 2025 року Україна продовжує інтеграцію в Європейський Союз, зосереджуючи увагу на відповідності Копенгагенським критеріям. Основні аспекти відповідності охоплюють політичну, економічну та соціальну сфери.

Україна продовжує імплементацію реформ, спрямованих на зміцнення демократії, верховенства права та захисту прав людини. Відзначається прогрес у боротьбі з корупцією через реформування судової системи та діяльність антикорупційних органів. Успіхи у децентралізації сприяли підвищенню ефективності місцевого самоврядування. Україна демонструє поступове відновлення економіки після наслідків війни. Зростання ВВП залишається позитивним, однак залежить від макрофінансової допомоги ЄС та міжнародних фінансових організацій. Інфляція стабілізувалася, але залишається на високому рівні. Ведеться робота над покращенням бізнес-клімату та приведенням законодавства у відповідність до норм ЄС. Соціальна політика спрямована на підтримку внутрішньо переміщених осіб, інтеграцію ветеранів війни та підвищення рівня соціального захисту. Україна продовжує адаптацію законодавства до стандартів ЄС у сфері охорони здоров'я, освіти та трудових відносин.

Таким чином, Україна продовжує активну інтеграцію в ЄС, проте залишається низка викликів, пов'язаних із необхідністю завершення реформ та забезпеченням стійкості економіки.

2.2. Особливості виконання дорожньої карти інтеграції України до Європейського Союзу в контексті отримання статусу країни-кандидата на вступ

Аналіз первинного законодавства Європейського Союзу свідчить, що відповідність Копенгагенським критеріям має чіткі часові пріоритети. Здатність національної економіки витримувати конкуренцію на єдиному ринку та прийняття *acquis communautaire* повинні бути досягнуті до моменту вступу країни-кандидата до ЄС, тобто після завершення переговорів з Союзом. Основним предметом таких переговорів є визначення кількості та тривалості перехідних періодів, протягом яких

новий член може не повністю відповідати окремим критеріям. Водночас відповідність першому копенгагенському критерію є необхідною умовою для подання офіційної заявки на вступ і початку переговорів [24, с. 80].

Порівняння ключових економічних показників кандидатів на вступ (Туреччини, Хорватії, Македонії) із середнім рівнем у ЄС демонструє значний розрив, який, втім, перевищує аналогічний розрив між Україною та цими країнами. Проте частка зайнятих у сільському господарстві в Україні все ще вища, ніж у Туреччині чи Румунії. Цих показників Україна досягла без значних торговельних преференцій або фінансової допомоги ЄС [43, с. 60].

Очевидно, що копенгагенські критерії передусім орієнтовані на внутрішню демократію та економіку, тому євроінтеграційний курс вимагає глибоких реформ. Досягнення європейського рівня життя можливе лише через вирішення основних економічних і соціальних проблем [21, с. 56].

Україна повинна ефективно управляти інноваційними процесами, забезпечувати стабільність нормативно-правової бази, залучати інвестиції в науково-технічну діяльність та розвивати високотехнологічні галузі. Важливими напрямками є нанотехнології, ядерна енергетика, авіа-, ракето-, суднобудування. Також слід створювати технопарки, бізнес-інкубатори та стимулювати розвиток венчурного капіталу. Україна може спеціалізуватися на інтелектуальних послугах у сфері наукових досліджень і професійної освіти. Для покращення економічної ситуації необхідна модернізація виробництва та підвищення ефективності економіки. Важливо забезпечити зростання середньорічних темпів ВВП та інвестицій в основний капітал, а також знизити рівень інфляції [15, с. 16]. Зростання вартості робочої сили можливе лише за умови створення надлишку робочих місць. В Україні є значний попит на послуги, що має потенціал до подальшого розвитку. Прогрес у створенні функціонуючої ринкової економіки має включати ефективне ціноутворення, контроль за державною допомогою та забезпечення чесної конкуренції між підприємствами [7, с. 56].

Таблиця 2.4.

Стан виконання дорожньої карти інтеграції України до ЄС (станом на 2024 рік)

Напрямок інтеграції	Ключові завдання	Очікувані результати	Стан виконання (2024)	Коментар
Політична інтеграція	Судова реформа, боротьба з корупцією, незалежність ЗМІ	Відповідність політичним критеріям ЄС	Частково виконано	Створено ВАКС, оновлено НАЗК, однак проблеми з верховенством права залишаються
Економічна інтеграція	Лібералізація ринку, зниження монополій, покращення інвестклімату	Ринкова економіка, стійке зростання	Частково виконано	Економіка адаптується до умов війни, але зростання є нестійким
Правова гармонізація	Імплементація <i>acquis communautaire</i>	Сумісність законодавства України та ЄС	Частково виконано	Більше 70% правових актів ЄС адаптовано, але впровадження затягується
Антикорупційна політика	Реалізація стратегій, прозорість публічних закупівель	Зниження рівня корупції	Частково виконано	Є прогрес в електронних реєстрах і Prozorro
Державне управління	Діджиталізація, реформа служби, зменшення бюрократії	Ефективна адміністративна система	Частково виконано	Єдині портали послуг працюють, але кадрова нестабільність залишається
Євроінтеграційна звітність	Регулярна звітність до Єврокомісії	Моніторинг прогресу	Виконується	Звіти готуються, ЄС визнає прогрес
Комунікаційна політика	Популяризація євроінтеграції серед населення	Підтримка суспільством курсу на ЄС	Частково виконано	Рівень підтримки високий, однак інформування нерівномірне

Джерело: складене за автором [4; 7, с.139-149; 33, с.153-157; 18].

Політичний критерій

Україна виконала частину політичних критеріїв для євроінтеграції, зокрема:

- Гарантовано захист політичних, економічних і соціальних прав через Конституцію України
- Внесено зміни до законодавства щодо виборів та прав людини.
- Скасовано смертну кару, ухвалено новий Кримінальний кодекс.

- Реалізовано реформи судової системи, місцевого самоврядування та реєстрації фізичних осіб.
- Прийнято закони про захист прав національних меншин, імміграцію, боротьбу з корупцією та тероризмом
- Підписано та ратифіковано низку міжнародних угод (Конвенція ООН про ліквідацію расової дискримінації, Європейська хартія регіональних мов, Європейська соціальна хартія тощо) [59, с. 76].

Економічний критерій

- Отримано статус країни з ринковою економікою від ЄС і США.
- Скасовано поправку Джексона – Веніка.
- Внесено зміни до митного законодавства, впроваджено «єдине вікно» на кордоні.
- Прийнято закони про боротьбу з відмиванням коштів, захист конкуренції, ліцензування та спрощення реєстрації бізнесу.
- Ухвалено енергетичну стратегію до 2030 року, реформовано пенсійну систему.
- Ліквідовано нерівність в обслуговуванні іноземців в Україні [24, с. 95].

Просування України до ЄС залежить від її політичної та економічної стабільності, готовності до реформ та позиції держав-членів ЄС. Водночас слабкі інституційні механізми, недосконала міжвідомча координація та низький рівень імплементації угод гальмують цей процес. Україні необхідно посилити ефективність виконання Угоди про асоціацію та Плану дій з ЄС, а також впроваджувати структурні реформи [24, с. 95].

Отже, досягнення української дипломатії та визнання її внеску у регіональну безпеку виявилися недостатніми для компенсації відсутності системних реформ у країні. Посилання на затримки парламентських процедур чи політичне протистояння як причини невиконання зобов'язань за Угодою про партнерство та співробітництво (УПС) та Планом дій (ПД) не можна вважати вагомими аргументами.

На думку західних аналітиків, «Україна не є настільки стратегічно важливою для Європи та Заходу, щоб це дозволило їй отримати послаблення щодо виконання стандартів». Водночас часті заяви українських чиновників про «унікальне» геополітичне положення не можуть бути підставою для відмови від демократичних і ринкових реформ [37, с. 80].

Реальні терміни виконання критеріїв членства в ЄС можливі лише за умови системної роботи з імплементації положень УПС та Плану дій «Україна – ЄС» від 21 лютого 2005 року, розрахованого на три роки. Обговорення конкретних строків вступу до ЄС можливе лише після досягнення значних результатів у цих напрямках. Наразі Україна не наполягає на визначенні чітких часових рамок вступу, зосереджуючи зусилля на внутрішніх реформах задля досягнення європейських стандартів.

Таблиця 2.5.

Перспективи та виклики вступу України до Європейського Союзу

Сфера	Перспективи для України	Основні виклики
Економіка	- Доступ до внутрішнього ринку ЄС - Приплив інвестицій - Фінансова допомога та фонди розвитку	- Необхідність реформування промисловості - Конкуренція з європейськими виробниками - Високі витрати на адаптацію
Політика та управління	- Зміцнення демократичних інституцій - Підвищення стандартів державного управління	- Опір старих політичних еліт - Повільна імплементація реформ
Соціальна сфера	- Зростання стандартів життя - Розширення можливостей для освіти та праці в ЄС	- Витік кадрів - Соціальна нерівність у регіонах
Право та безпека	- Гармонізація законодавства з ЄС - Підвищення рівня правопорядку	- Проблеми з ефективністю судової системи - Корупція
Навколишнє середовище	- Доступ до екологічних програм ЄС - Покращення стандартів охорони природи	- Висока вартість екологічної модернізації - Недостатність ресурсів на впровадження
Інтеграційна політика	- Поглиблення міжнародного партнерства - Зміцнення геополітичної позиції України	- Загрози з боку агресора - Втручання у внутрішні справи ззовні

Джерело: складене за автором [15, с.196-198].

ЄС, у свою чергу, уникає конкретних заяв щодо перспектив членства України, віддаючи перевагу розширеному партнерству [43, с. 51]. Доктрина «Ширша Європа – сусідство» (2004) не містила положень про можливість вступу України до ЄС, а Європейська політика сусідства (ЄПС) (2006) підтвердила, що тісніша співпраця можлива і без гарантій членства. Водночас ЄС підтримував вступ України до СОТ та ведення переговорів про угоду про вільну торгівлю [43, с. 51]. Станом на початок 2025 року Україна активно виконує вимоги Копенгагенських критеріїв, закріпила демократичні інститути, верховенство права, провела судову реформу та антикорупційні заходи, хоча боротьба з корупцією залишається актуальним викликом [28, с. 65]. Україна досягла економічного зростання, узгодила законодавство з нормами ЄС, реформувала фінансовий сектор, проте потребує подальшої модернізації виробництва та зміцнення інвестиційного клімату [19, с. 54].

Найскладніший критерій передбачає виконання *acquis communautaire*. Україна працює над гармонізацією законодавства у сферах енергетики, промисловості, екології, забезпеченням стабільності національної валюти, зниженням дефіциту бюджету та держборгу. ЄС здійснює моніторинг прогресу відповідно до щорічних звітів Європейської комісії. Таким чином, Україна продовжує євроінтеграцію, але потребує подальших реформ для відповідності всім вимогам вступу. На сьогодні, як зазначає А. Романюк, оцінка відповідності вищезазначеним критеріям буде переважно негативною для України. Причинами виступають: внутрішня політична нестабільність; не повна відповідність України формальним критеріям [11, с. 56].

На початок 2025 року Україна продовжує реалізацію дорожньої карти інтеграції до Європейського Союзу в межах статусу країни-кандидата. Основні напрями виконання включають адаптацію законодавства, реформування державних інститутів і гармонізацію економічної політики з нормами ЄС. Україна активізувала імплементацію євроінтеграційних реформ, особливо у сфері правосуддя, боротьби з корупцією та зміцнення демократичних інституцій. Триває удосконалення виборчого законодавства та реформа правоохоронних органів відповідно до рекомендацій ЄС.

Таблиця 2.6.

Перспективи та виклики виконання дорожньої карти інтеграції України до
ЄС (2024–2025)

Напрямок	Перспективи (2024–2025)	Виклики
Верховенство права	Продовження судової реформи, посилення незалежності суддів, впровадження антикорупційних механізмів.	Опір з боку частини судової системи, необхідність забезпечення прозорості та підзвітності.
Реформа державного управління	Оптимізація структури органів влади, цифровізація адміністративних послуг.	Недостатнє фінансування, потреба в підвищенні кваліфікації держслужбовців.
Функціонування демократичних інституцій	Зміцнення ролі парламенту, забезпечення свободи ЗМІ, підтримка громадянського суспільства.	Політична поляризація, загрози свободі слова.
Економічна інтеграція	Гармонізація законодавства з нормами ЄС, участь у програмах підтримки, таких як Ukraine Facility.	Економічна нестабільність, вплив зовнішніх факторів, таких як війна.
Цифрова трансформація	Впровадження електронних сервісів, інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС.	Кібербезпека, забезпечення доступу до цифрових технологій у віддалених регіонах.
Боротьба з організованою злочинністю	Посилення міжвідомчої співпраці, вдосконалення правової бази.	Високий рівень корупції, необхідність ефективного розслідування та судового переслідування злочинців.

Джерело: складене за автором [19].

Відбувається подальше узгодження економічної політики України з європейськими стандартами, зокрема в частині антимонопольного регулювання, державно-приватного партнерства та енергетичного ринку. Співпраця з ЄС включає підтримку малого та середнього бізнесу та спрощення митних процедур. Зусилля зосереджені на інтеграції внутрішньо переміщених осіб, адаптації трудового законодавства та покращенні соціального захисту. Впроваджуються стандарти ЄС у сфері освіти, охорони здоров'я та гендерної рівності.

Загалом, дорожня карта інтеграції України в ЄС реалізується відповідно до намічених цілей, однак повноцінне членство потребує завершення ключових реформ та їх ефективного впровадження.

Таблиця 2.7.

Основні етапи реалізації євроінтеграційної дорожньої карти України у 2024 році

Етап / Сфера	Предбачені заходи	Строк реалізації	Очікувані результати	Стан (2024)
Судова реформа	Запуск кваліфікаційного відбору до Вищої ради правосуддя та Конституційного суду	2024	Підвищення прозорості судової влади	Триває
Боротьба з корупцією	Розширення повноважень НАЗК, ефективна діяльність САП та ВАКС	2024–2025	Зменшення корупційних практик	Частково реалізовано
Інтеграція до цифрового ринку ЄС	Синхронізація нормативної бази та цифрових сервісів з ЄС	2024–2025	Прозора цифрова економіка	У процесі
Реформа держуправління	Зменшення кількості чиновників, підвищення зарплат та прозорості	2024	Професійна, ефективна служба	Розпочато
Економічне зближення	Адаптація законодавства до митного та податкового кодексів ЄС	2024–2025	Участь у внутрішньому ринку ЄС	Частково
Захист прав людини	Імплементація європейських стандартів щодо меншин, ЗМІ, релігійних свобод	2024	Поліпшення міжнародної репутації	Поступово
Екологічна політика	Реформа управління відходами, декарбонізація	2025	Відповідність Зеленому курсу ЄС	Підготовка

Джерело: складене за автором [1, с.84-89; 15, с.504;40].

Отже, перед Україною ще залишаються складні завдання, щодо реалізації Копенгагенських критеріїв у життя, а швидкість їх вирішення залежить від ефективності засобів їх розв’язання, наявності бажання та здійснення активних дій, як на рівні органів влади, так і на рівні пересічних громадян.

2.3. Основні чинники макросередовища України в контексті вступу до ЄС

Макросередовище України формується під впливом різних зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають темпи та ефективність євроінтеграційних процесів. Аналіз макросередовища України продемонструє як позитивні тенденції,

так і виклики, що вимагають комплексного підходу до реформування всіх ключових сфер задля досягнення відповідності критеріям вступу до ЄС.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – це ключовий макроекономічний показник, що характеризує загальну ринкову вартість усіх товарів і послуг, створених протягом року в межах країни у всіх секторах економіки для внутрішнього споживання, експорту та накопичення, незалежно від походження використаних виробничих ресурсів [32, с. 65].

Таблиця 2.8.

Динаміка ВВП України з 2007 по 2024 роки

Роки	Номінальний ВВП	Номінальний ВВП (грн.) на душу населення			ВВП (в USD) на душу населення			Населення (тис.)
2008	267344	5591.5	+909.5	+19.4%	1048.5	+169.6	+19.3%	47813
2009	345113	7272.9	+1681.5	+30.1%	1367.4	+318.8	+30.4%	47452
2010	441452	9371.6	+2098.7	+28.9%	1828.7	+461.4	+33.7%	47105
2011	544153	11630.2	+2258.6	+24.1%	2303	+474.3	+25.9%	46788
2012	720731	15496.5	+3866.2	+33.2%	3068.6	+765.6	+33.2%	46509
2013	948056	20494.9	+4998.4	+32.3%	3891	+822.4	+26.8%	46258
2014	913345	19832.3	-662.5	-3.2%	2545.5	-1345.6	-34.6%	46053
2015	1082569	23600.4	+3768.1	+19.0%	2974	+428.5	+16.8%	45871
2016	1316600	28813.9	+5213.4	+22.1%	3570.8	+596.8	+20.1%	45693
2017	1408899	30912.5	+2098.6	+7.3%	3856.8	+286.1	+8.0%	45577
2018	1454931	31988.7	+1076.2	+3.5%	4030.3	+173.5	+4.5%	45483
2019	1566728	35834	+3845.3	+12.0%	3014.6	-1015.7	-25.2%	43722
2020	1979458	46210.2	+10376.1	+29.0%	2115.4	-899.2	-29.8%	42836
2021	2383182	55853.5	+9643.3	+20.9%	2185.9	+70.5	+3.5	42668
2022	5191.0	126610	+2807.8	+17.8%	3450	+1264.1	+57.8%	41000
2023	6537.8	161400	+34790	+27.5%	4400	+950	+27.5%	40500
2024	7658.7	191470	+30070	+18.6%	5200	+800	+18.2%	40000

Джерело: складене за автором [10, с.122-143;13, с.37-51].

ВВП відіграє важливу роль як індикатор соціально-економічного розвитку держави. Його розрахунок дозволяє оцінити результати виробництва та споживання, визначити темпи економічного зростання, рівень продуктивності праці, а також отримати уявлення про загальний рівень добробуту населення [2, с. 804].

Як свідчать дані таблиці 2.8, номінальний ВВП України протягом досліджуваного періоду демонстрував тенденцію до зростання, за винятком 2009 року. Це зростання було зумовлене активним розвитком економіки країни. Однак із 2008 року почався спад, спричинений глобальною економічною кризою, що призвело до від'ємного показника ВВП у 2009 році.

Надалі відбулося незначне відновлення, і в 2016 році номінальний ВВП України склав 2 383 182 млн грн [29, с. 85]. За офіційною статистикою, у 2012–2013 роках зростання ВВП не відбувалося, а у 2014 році зафіксовано його зниження через початок бойових дій на сході країни. Це призвело до торгової блокади Донбасу у 2017 році, що негативно позначилося на економіці. Втрата промислового потенціалу регіону суттєво скоротила обсяги ВВП [43, с. 65].

З 2020 року спостерігається помітне зростання ВВП, зумовлене грошовими надходженнями з-за кордону. У 2020 році показник змінився на 15 %, а у 2021 році ВВП зріс на 1,8 %, хоча порівняно з 2013 роком він зменшився на 14,1 %. Завдяки Угоді про зону вільної торгівлі з ЄС (2016) обсяги експорту стабілізувалися, а в 2017 році економіка зросла на 2 % [5, с. 49]. Номінальний ВВП зростає через інфляцію, але реальний ВВП у постійних цінах зменшувався (з 1 079 346 млн грн у 2010 році до 996 236 млн грн у 2016 році). Основні фактори зростання: розвиток будівництва, зростання частки сільського господарства ($\approx 12\%$) та зміни у фінансовій сфері.

ВВП на душу населення є ключовим показником добробуту. Номінальний показник зростає, тоді як реальний ВВП на особу скорочується. У 2010 році він складав 24 798 грн, а у 2016 році – 23 346 грн (зниження на 5,8 %), що свідчить про економічний спад [27, с. 71]. У 2016 році середній рівень зростання ВВП у ЄС становив 2,3 %, у розвинених країнах – 2-3 %, а у тих, що розвиваються, – близько 6 %. Україна ж посідала 133-тє місце у світі за ВВП на душу населення (2205 \$) за

рейтингом The Heritage Foundation (2017). Це значно відстає від провідних країн світу. Мінімальні показники спостерігалися у Бурунді, Малаві та Мадагаскарі.

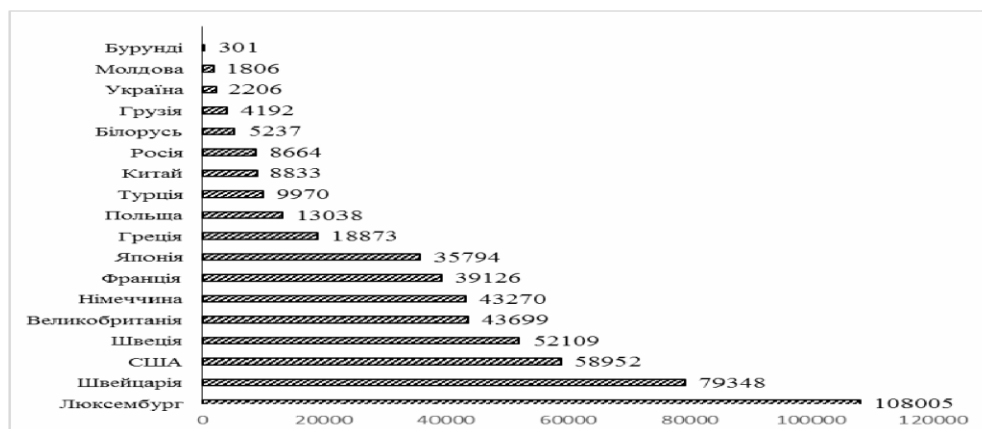

Рис. 2.1. ВВП на душу населення в різних країнах світу, 2021 рік, в \$
Джерело: складене за автором [10, с.122-143;13, с.37-51].

Стан ВВП України значною мірою визначається науковим відставанням від провідних країн світу та переважно екстенсивним характером економічного розвитку. Це зумовлює диспропорційний розвиток лише окремих галузей промисловості, які є ресурсозатратними, та орієнтацію на виробництво сировинної продукції, тоді як готова продукція часто не відповідає міжнародним стандартам. Додатковим чинником, що негативно впливає на ВВП, залишається високий рівень корупції.

Після Євромайдану рівень добробуту українців суттєво знизився, а девальвація національної валюти призвела до скорочення реальних доходів населення [24, с. 76]. У порівнянні з 2013 роком, на сьогодні мінімальна заробітна плата зменшилася зі 152 до 119 доларів, середньомісячна заробітна плата – з 409 до 223 доларів, а мінімальна пенсія – зі 112 до 46 доларів. Згідно з даними соціологічної групи «Рейтинг», на початок 2025 року 80% українців вважають свої доходи недостатніми [9]. За оцінками ООН, за межею бідності проживає близько 55% населення. У світовому рейтингу бідності Україна залишається серед країн із низькими доходами [9].

Таблиця 2.9.

Основні чинники макросередовища України у контексті євроінтеграції
(2024 рік)

Чинник	Стан у 2024 році	Вплив на процес євроінтеграції
Політична стабільність	Часткова: триває війна, але уряд зберігає контроль	Забезпечує сталість курсу на ЄС, проте дестабілізуючі ризики залишаються
Економічне зростання	Зростання ВВП ~4% у 2024 р., очікування ~4,5% у 2025 р.	Позитивний сигнал для інвесторів та партнерів з ЄС
Фіскальна політика	Високий рівень дефіциту бюджету, залежність від міжнародної допомоги	Посилює потребу в фінансових реформах для наближення до Маастрихтських критеріїв
Зовнішня торгівля	Торгівля з ЄС становить понад 60% експорту	Відображає поступову інтеграцію до єдиного ринку ЄС
Інфляція	Стабілізувалась у межах 10–11% (2024 р.)	Поступово наближається до стандартів цінової стабільності ЄС
Курсова політика	Контрольована НБУ, з елементами гнучкості	Потрібна подальша лібералізація та відповідність валютним критеріям ЄС
Безпекове середовище	Залишається головним бар'єром через російську агресію	Прямо впливає на інвестиційну привабливість та стабільність реформ
Громадська думка	Понад 80% підтримують вступ до ЄС (опитування 2024 р.)	Високий рівень підтримки – важливий фактор політичної волі
Зовнішня підтримка	Фінансова та технічна допомога ЄС, програма Ukraine Facility	Забезпечує сталість реформ та модернізаційних процесів

Джерело: складене за автором [8, с.139-147;30, с.201-225].

За даними МВФ, показник ВВП України значно відстає від сусідніх країн. Прогнози Moody's вказують, що ВВП на душу населення залишатиметься одним із найнижчих у регіоні. За стабільного валютного курсу номінальний ВВП може зрости до 3,5 тис. доларів [45, с. 89]. Нацбанк прогнозує поступове відновлення економіки завдяки внутрішнім і зовнішнім факторам. Споживання, підвищення зарплат і активізація кредитування сприятимуть економічному зростанню [11, с. 90]. Проте економіка України залишається в кризовому стані через високий рівень корупції, політичну нестабільність та низьку інвестиційну привабливість. Для оцінки впливу макросередовища на бізнес доцільно застосовувати PEST-аналіз. Основні загрози для підприємств становлять економічні фактори (-12), а політичні фактори відкривають найбільші можливості (+9) [28, с. 76].

Політичні фактори. Корупція (48%) та неефективність влади (26%) залишаються головними перешкодами розвитку країни [1]. Україна розширює

міжнародну співпрацю: діють угоди про вільну торгівлю з Ізраїлем, Туреччиною, Великою Британією, Китаєм [35, с. 74]. Зовнішня торгівля. У 2024 році Китай залишався основним торговельним партнером України, забезпечуючи 15,4% імпорту та 7,8% експорту. Основними партнерами також залишаються Польща, Німеччина, США, Туреччина та Італія [28, с. 46].

ЄС підтримує український бізнес через ініціативу EU4Business, яка надає пільгове фінансування, гранти та консультаційні послуги [10]. Малий та середній бізнес залишається ключовим елементом економіки України, відіграючи важливу роль у стабілізації ринку праці.

Таблиця 2.10.

Зовнішня торгівля товарами у 2019–2020 рр.

Рік	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис. дол. США	у % до минулого року	тис. дол. США	у % до минулого року	
2019	50054605,8	105,7	60800173,1	106,3	-10745567,3
2020	49191824,5	98,3	54336136,7	89,4	-5144312,2

Джерело: складене за автором [29, с. 40-47].

Економічні фактори (E – economic). Стан та тенденції української економіки. На початок 2025 року економічна ситуація в Україні залишається складною. За даними Держстату, рівень безробіття серед населення віком 15-70 років зріс у порівнянні з довоєнним періодом. У 2020 р. кількість зайнятого населення скоротилася на 663 тис. осіб порівняно з 2019 р. Номінальний ВВП у 2020 р. становив 4 194 102 млн грн, а реальний – 3 818 456 млн грн, що свідчить про спад економічної активності на 9% [15, с. 90]. Можливості фінансування. Підтримку малому та середньому бізнесу продовжують надавати міжнародні фінансові інституції, такі як Європейський інвестиційний банк, ЄБРР, Німецький банк розвитку та ін. Їхня допомога включає кредити для розвитку МСП, соціальних та екологічних проєктів, а також грантове фінансування. Діє державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», що сприяє прозорості бізнесу та його детінізації [17, с. 87]. Соціальні фактори (S – social). Чесність та прозорість ведення

бізнесу. Український бізнес продовжує стикатися з проблемами недотримання законодавства. Частина МСП уникає офіційного оформлення господарських операцій, занижує обсяг реалізованої продукції та використовує персональні банківські картки для приховування доходів. Недостатній рівень фінансової та юридичної грамотності підприємців призводить до штрафів та ризиків для ведення бізнесу [18, с. 87].

Демографічні тенденції. Демографічна ситуація в Україні є критичною. У 2020 р. чисельність населення скоротилася на 314 тис. осіб, а природний приріст був негативним (-8,1 на 1000 осіб). Війна та економічна нестабільність поглибили ці тенденції, що впливає на ринок праці та соціальну політику держави.

Таблиця 2.11.

PEST-аналіз макросередовища України в контексті вступу до ЄС
(за 2024 рік)

Категорія	Ключові чинники	Вплив на євроінтеграцію	Оцінка впливу (–/±/+)
Політичні	- Воєнний стан - Міжнародна підтримка - Політична воля	Збереження курсу на ЄС попри війну, потужна дипломатична підтримка	±
Економічні	- Зростання ВВП - Інфляція - Зовнішній борг - Експортна орієнтація на ЄС	Позитивна динаміка, але потрібна фінансова стабілізація	±
Соціальні	- Міграція та втрати населення - Висока підтримка ЄС - Рівень освіти	Високий людський потенціал і довіра до курсу на ЄС	+
Технологічні	- Діджиталізація державних послуг - Розвиток ІТ-сектору - Євроінтеграція в eGov	Україна — регіональний лідер у сфері цифрової трансформації	+

Джерело: складене за автором [8, с.139-147; 17, с.52-61; 45, с.155-163].

Тенденції у сфері освіти. Україна адаптує освітню систему до європейських стандартів. Основні напрями розвитку: забезпечення рівного доступу до якісної освіти, модернізація навчальних програм, підвищення компетентності викладачів та

розвиток цифрових технологій в освітньому процесі. Глобалізаційні процеси впливають на трансформацію освітньої політики країни.

Таблиця 2.12.

Економічні показники України за 2020–2021 роки

Показники	2020	2021
Номінальний ВВП (у фактичних цінах), млн. грн	3 974 564	4 194 102
Безробітне населення (за методологією МОП), тис. осіб	1 487,7	1 674,2
Зайняте населення, тис. осіб	16578,3	15915,3

Джерело: складене за автором [13, с.230-244].

Таблиця 2.13.

Чисельність населення України за період 2019–2021 рр.

Рік	Чисельність наявного населення, тис. осіб	Чисельність постійного населення, тис. осіб
2019	42 153,2	41 983,6
2020	41 902,4	41 732,8
2021	41 588,4	41 418,7

Джерело: складене за автором [55;61].

Перед країною стає питання адаптування до міжнародного, зокрема європейського досвіду, та збереження власної ідентичності [20]. Намагаючись рухатись у напрямку євроінтеграції, влада змінює деякі аспекти у сфері освіти, аби відповідати міжнародним/європейським стандартам. Так, наприклад, нещодавно було запропоновано до розгляду Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за подання академічних текстів отриманих від інших фізичних чи юридичних осіб, як власних результатів навчальної та наукової діяльності. У даній сфері існує певна диспропорція у структурі випускників ЗВО, тобто не вистачає спеціалістів у певних напрямках освіти і є надлишок у інших.

4. Технологічні фактори (Т – technological)

Рівень технологічності. При визначенні характерних рис технологічних компаній деякі автори О. Ніколеску підкреслюють їх значний техніко-інноваційний

потенціал: високий рівень підприємництва, оперативність прийняття рішень, тісні та прямі відносини з діловим середовищем [61, с. 94].

Конкурентоспроможність країни. Дослідження стану інноваційної конкурентоспроможності України в глобальному вимірі на основі аналізу позиції держави за «Індексом глобальної конкурентоспроможності» (TheGlobalCompetitivenessIndex) дозволяє зробити загальний висновок, що за інноваційним потенціалом Україна вдвічі відстає від країн –лідерів інновацій у світі.

Таблиця 2.14.

Економічні показники України за 2022–2024 роки

Рік	Номінальний ВВП (млрд грн)	ВВП на душу населення (грн)	ВВП на душу населення (USD)	Населення (тис. осіб)	Реальне зростання ВВП (%)
2022	5 191,0	118 800	~3 200	43 700	-29,1%
2023	6 279,3	143 700	~3 900	43 700	+5,3%
2024	7 658,7	175 300	~4 800	43 700	+2,9%

Джерело: складене за автором [13,с.55-69].

Таблиця 2.15.

Чисельність населення України за період 2022–2024 рр.

Рік	Загальна чисельність населення (млн осіб)	Чисельність на підконтрольних уряду територіях (млн осіб)
2022	41,2	—
2023	28–34	—
2024	32–34	28–29

Джерело: складене за автором [10, с.120-139;13, с.605-631].

На початок 2025 року економічна ситуація України залишається складною, незважаючи на впровадження реформ та співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями. Серед негативних факторів для розвитку малого та середнього бізнесу (МСП) варто відзначити складну політичну ситуацію, корупцію, нестабільність економіки та обмежений доступ до фінансування [36, с. 86]. Водночас позитивними чинниками є міжнародна підтримка, зокрема програми ЄС, спрямовані на підтримку підприємств в Україні [19, с. 75].

Україна продовжує залучати кредити МВФ, загальний обсяг яких перевищив 31 млрд доларів. Проте частина цих коштів використовується неефективно, а

реформування економічного середовища триває повільно [29, с. 54]. Торгівельні партнери України змінилися: ЄС став основним економічним партнером, випередивши Росію, однак частка українського експорту у Європі залишається невеликою. Київ продовжує переговори щодо розширення безмитної торгівлі, проте ЄС не поспішає скасовувати квоти. Водночас збільшення експорту європейської сільськогосподарської продукції в Україну створює додатковий тиск на внутрішній ринок [24, с. 80].

Дефіцит фінансування змушує Україну підтримувати співпрацю з МВФ. Частка державного боргу перевищує 60% ВВП, а щорічні виплати за зовнішніми зобов'язаннями становлять 7–8 млрд доларів. Відсутність суттєвих реформ підвищує ризик зриву кредитних програм [47, с. 90]. Структурні проблеми економіки вимагають довгострокових рішень. Основними драйверами зростання могли б стати трудові ресурси, інвестиції та підвищення продуктивності. Проте демографічні виклики та відтік кадрів зменшують потенціал першого чинника, а несприятливий інвестиційний клімат стримує залучення капіталу [29, с. 54].

Металургійний сектор України має потенціал модернізації, однак стикається з квотами ЄС та антидемпінговими заходами США. Китайські компанії виявляють зацікавленість у виробництві для європейських ринків, але нестача інвестицій та розрив зв'язків з окупованими територіями обмежують можливості галузі [47, с. 90]. Економічна модель України нагадує латиноамериканську модель 1980-х років, що характеризується високим борговим навантаженням та нестабільним економічним зростанням. Для виходу з кризи необхідні довгострокові реформи, спрямовані на підвищення продуктивності та залучення інвестицій.

Відносини між Україною та Європейським Союзом варто розглядати як у формальному, так і у фактичному вимірах. З формальної точки зору, двосторонні відносини між Україною та ЄС було започатковано після проголошення незалежності України. У грудні 1991 року Європейські Співтовариства, визнавши демократичність всеукраїнського референдуму, офіційно визнали незалежність і суверенітет України. Саме тоді ЄС уперше закликав Україну до відкритого та конструктивного діалогу з державами-членами Європейських

Співтовариств.Офіційне закріплення позиції України щодо Європейського Союзу на законодавчому рівні відбулося вперше у документі «Основні напрями зовнішньої політики України», ухвалену Верховною Радою 2 липня 1993 року. У рамках цієї стратегії ЄС активно застосовує різні механізми розширення співпраці [51, с. 90].

Україна стала першою державою серед країн СНД, яка підписала Угоду про партнерство та співробітництво з Європейським Союзом, що встановила правові засади взаємодії між сторонами. Угода була укладена 14 червня 1994 року в Люксембурзі та ратифікована Верховною Радою України 10 листопада того ж року. Вона набула чинності 1 березня 1998 року після завершення процесу ратифікації всіма країнами-членами ЄС. Цей документ став основою для поглиблення політичного діалогу та економічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом, створюючи умови для подальшого зближення України з ЄС. Наступним важливим кроком стало створення у 1998 році Комітету Україна – ЄС, перше засідання якого відбулося 5 листопада того ж року в Брюсселі. Це стало початком нового етапу у відносинах, що передбачав практичну реалізацію положень Угоди про партнерство та співробітництво, закріплював основу для реального партнерства з ЄС та підтверджував прагнення України спочатку здобути статус асоційованого, а в перспективі – повноправного члена ЄС.

Подальший поступ України на шляху євроінтеграції потребував ухвалення нових стратегічних документів. Так, у грудні 1999 року Європейським Союзом була затверджена Спільна стратегія щодо України, а у вересні 2000 року Указом Президента України ухвалено Програму інтеграції України до ЄС. Відтоді орієнтація на європейську інтеграцію стала невід’ємною складовою всіх урядових програм і щорічних послань Президента до Верховної Ради України [28, с. 65].

Окрім цього, Петерберзька декларація 1992 року засвідчила намір країн-членів ЄС створити військові підрозділи, призначені для проведення гуманітарних та рятувальних операцій, забезпечення підтримки миру та врегулювання кризових ситуацій [9]. ЄС продовжує враховувати нові геополітичні виклики, зокрема ті, що виникли після терактів 11 вересня 2001 р. та подій останніх років. Це вимагає адаптації механізмів безпеки та міжнародної антитерористичної політики. Україна,

прагнучи європейської інтеграції, робить внесок у забезпечення стабільності в регіоні, зокрема через миротворчі місії та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій. Відповідно до рішень Європейської Ради в Гельсінкі, всі держави Союзу мають право брати участь в ухваленні рішень щодо операцій ЄС. Надання національних військових угруповань для таких операцій є суверенним рішенням кожної країни [38, с. 41].

На початок 2024 року ключові аспекти вступу України до ЄС включають політичні, економічні та соціальні чинники. Продовжуються реформи, спрямовані на зміцнення верховенства права, боротьбу з корупцією та демократизацію. Відзначається прогрес у сфері правосуддя, місцевого самоврядування та гармонізації законодавства з європейськими стандартами. Економічне середовище залишається нестабільним, хоча спостерігається відновлення після кризи. ВВП демонструє помірне зростання, проте залежність від міжнародної фінансової допомоги залишається високою. Триває адаптація законодавства до норм ЄС у сферах ринкової економіки, фінансового регулювання та інвестиційної політики.

Таблиця 2.16.

Економічні показники України за 2023-2025 роки

Чинники	Опис ситуації на початок 2025 року
Політичні	Україна продовжує реалізацію реформ відповідно до вимог ЄС. Відзначається прогрес у забезпеченні верховенства права, боротьбі з корупцією та зміцненні демократичних інституцій. Адаптація законодавства до європейських стандартів триває.
Економічні	ВВП України у 2023 році зріс на 5,3%, а за січень-серпень 2024 року – на 3,9%. Прогноз на 2025 рік – уповільнення зростання до 2,7% через пошкодження інфраструктури, мобілізацію та проблеми в енергетичному секторі. Інфляція у вересні 2024 року становила 8,6%, що перевищує очікування. Національний банк утримує облікову ставку на рівні 13% для стримування інфляційного тиску.
Соціальні	Значний вплив війни на соціальну сферу: велика кількість внутрішньо переміщених осіб та біженців, дефіцит робочої сили через мобілізацію, додаткове навантаження на систему соціального захисту. Триває адаптація системи освіти, охорони здоров'я та ринку праці до європейських стандартів.

Джерело: складене за автором [13, с.679-691].

Соціальна політика спрямована на захист населення, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб і ветеранів війни. Продовжується реформування охорони здоров'я, освіти та ринку праці відповідно до європейських стандартів. Важливим

питанням залишається роль України як енерготранзитної держави та її внесок у європейську енергетичну безпеку.

Загалом, Україна продовжує активну інтеграцію до ЄС, виконуючи необхідні умови, проте процес залишається складним та потребує подальших реформ.Оцінки чисельності населення України за період 2022–2025 років значно варіюються через вплив повномасштабної війни, міграції та відсутність актуальних переписів населення.

Згідно з даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), чисельність наявного населення України становила:

Таблиця 2.17.

Чисельність населення України за період 2022–2024 рр.

Рік	Чисельність наявного населення, млн осіб
2022	35,0
2023	33,2
2024	33,4 (прогноз)

Джерело: складене за автором [53;55;61].

Варто зазначити, що ці дані є оцінками та можуть не враховувати тимчасово окуповані території та масштабні переміщення населення. За даними ООН, станом на жовтень 2024 року, населення України скоротилося на 10 мільйонів осіб з початку російського вторгнення в лютому 2022 року, що становить майже чверть довоєнного населення. Через відсутність офіційних даних щодо чисельності постійного населення за цей період, точні цифри важко визначити.

Крім того, різні джерела надають різні оцінки, що ускладнює формування єдиної картини демографічної ситуації в Україні.Однією з ключових характеристик Європейського Союзу є реальне гарантування високого рівня життя громадян, особливо в країнах, які першими приєдналися до європейської економічної системи. Вступ України до ЄС сприятиме поступовому підвищенню рівня добробуту населення. За таких умов для України важливим і перспективним напрямом є інтеграція в регіональну політику ЄС.

Висновки до розділу 2.

Процес приєднання до Європейського Союзу вимагає відповідності країни-кандидата Копенгагенським критеріям, які охоплюють три основні аспекти. Політичні критерії передбачають стабільність інститутів, що забезпечують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин. Економічні критерії включають наявність ефективної ринкової економіки та здатність протистояти конкурентному тиску в межах ЄС. Критерії набуття членства визначають готовність країни виконувати зобов'язання, що випливають з членства, зокрема дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу.

Відносини України та ЄС до початку 2025 р. пройшли три основних етапів еволюції, набувши стратегічного значення для обох сторін.

Відповідність соціальних показників України стандартам ЄС переважно не спостерігається за наступними чинниками: рівень безробіття 9,7% при середньому рівні ЄС - 6%; середня тривалість життя 71 рік при європейському рівні 81 рік; рівень бідності (менше \$5,5 на день) 24% при середньому <5%; рівень соціального захисту - низький/обмежений; рівень освіти (вища освіта серед населення 25–64 років) 26% при середньому 30–40%; рівень охорони здоров'я (кількість лікарів на 1 тис. осіб) 2,9 при оптимальному рівні 3,8.

Європейський Союз залишається основним торговельним партнером України. За даними 2024 року, частка ЄС у зовнішньоторговельному обігу України перевищує 40%. Найбільшими партнерами є Німеччина, Польща, Італія, Угорщина, Нідерланди та Румунія. Досвід інших країн свідчить, що у державах, які стали членами ЄС, середня частка ЄС в експорті на момент вступу становила 60%, а в імпорті – 57%

Україна продовжує імплементацію реформ, спрямованих на зміцнення демократії, верховенства права та захисту прав людини. Відзначається прогрес у боротьбі з корупцією через реформування судової системи та діяльність антикорупційних органів. Успіхи у децентралізації сприяли підвищенню ефективності місцевого самоврядування.

Україна демонструє поступове відновлення економіки після наслідків війни. Зростання ВВП залишається позитивним, однак залежить від макрофінансової допомоги ЄС та міжнародних фінансових організацій. Номінальний ВВП (млрд. грн..) складав 7 658,7 у 2023 році, у 2024 році вже 8 700,0. Номінальний ВВП на душу населення (грн) у 2023 році - 180 000, у 2024 - ~204 700. Інфляція стабілізувалася, але залишається на високому рівні.

Україна покращує бізнес-клімату та приведенням законодавства у відповідність до норм ЄС. Соціальна політика спрямована на підтримку внутрішньо переміщених осіб, інтеграцію ветеранів війни та підвищення рівня соціального захисту. Україна продовжує адаптацію законодавства до стандартів ЄС у сфері охорони здоров'я, освіти та трудових відносин.

Україна продовжує реалізацію дорожньої карти інтеграції до Європейського Союзу в межах статусу країни-кандидата. Основні напрями виконання включають адаптацію законодавства, реформування державних інститутів і гармонізацію економічної політики з нормами ЄС. Україна активізувала імплементацію євроінтеграційних реформ, особливо у сфері правосуддя, боротьби з корупцією та зміцнення демократичних інституцій. Триває удосконалення виборчого законодавства та реформа правоохоронних органів відповідно до рекомендацій ЄС.

PEST-аналіз макросередовища України в контексті вступу до ЄС (за 2024 рік) за категоріями політичних, економічних соціальних, технологічних чинників визначив збереження курсу на ЄС попри війну, позитивну динаміку, але з необхідністю фіскальної стабілізації, високий людський потенціал і довіру до курсу на ЄС, регіональний успіх у сфері цифрової трансформації.

Таким чином, Україна продовжує активну інтеграцію в ЄС, проте залишається низка викликів, пов'язаних із необхідністю завершення реформ та забезпеченням стійкості економіки. З точки зору керованості, процес інтеграції повинен мати обґрунтовані межі. Адже економічний зміст розширення полягає у включенні нових елементів до вже сформованої системи та їх ефективній взаємодії для її подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ КРАЇНИ-КАНДИДАТА НА ВСТУП

3.1. Аналіз основних проблем інтеграції України до Європейського союзу в контексті отримання статусу країни-кандидата на вступ

Основним завданням України було (та і є в цей час) повернення до європейського цивілізаційного простору, від якого вона відійшла через історичні події XVII століття.

Україна продовжує активну участь в європейських інтеграційних процесах, враховуючи своє геополітичне положення та історію співробітництва з європейськими країнами. Стратегічні інтереси країни включають модернізацію виробництва, впровадження інноваційних технологій та економічну інтеграцію в європейський простір [27, с. 81]. Важливим є залучення України до міжнародного співробітництва у врегулюванні конфліктів та забезпеченні безпеки.

Реалізація Східного партнерства сприяла розмежуванню політики ЄС щодо південних і східних сусідів. Для України це стало важливим кроком, що відкриває можливості для подальшої інтеграції за умови відповідності європейським критеріям. Одним із ключових інструментів цього процесу залишається виконання Угоди про асоціацію, що передбачає адаптацію українського законодавства до норм ЄС [44, с. 67].

Серед пріоритетних завдань України у рамках євроінтеграції:

- реформа місцевого самоврядування;
- оновлення законодавства щодо державної служби;
- гармонізація виборчого процесу;
- реформування СБУ;
- удосконалення антикорупційного законодавства;
- посилення державного контролю над експортом;

- інтеграція до європейських безпекових ініціатив [32, с. 67].

Попри значний прогрес, ряд важливих питань залишаються нерозв'язаними. З моменту набуття чинності Угоди про асоціацію у 2017 році Україна мала виконати ряд зобов'язань щодо економічної інтеграції, включаючи:

- укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА);
- приєднання до двох митних конвенцій;
- відкриття ринку державних закупівель;
- забезпечення режиму внутрішнього ринку для поштових і кур'єрських послуг [50, с. 19].

Економічні перспективи євроінтеграції для України включають залучення іноземних інвестицій, технологічну модернізацію та розширення доступу до ринку ЄС. Проте, економічна стабільність залежить від успішної реалізації реформ та подолання корупції. Згідно з останніми даними, громадська підтримка розширення ЄС серед населення країн-членів залишається неоднозначною: 43% підтримують цей процес, тоді як 35% висловлюються проти [9].

Таким чином, попри значний поступ на шляху європейської інтеграції, Україні необхідно продовжувати реформи та демонструвати конкретні досягнення в політичній та економічній сферах для досягнення членства в ЄС.

Наші співвітчизники оцінюють процес розширення ЄС стримано позитивно. Найбільша частина населення певен, що розширення ЄС поліпшить його відносини з Україною. Тільки кожний десятий дотримується протилежної точки зору. При цьому експерти переконані, що перешкоджають інтеграції в Євросоюз наступні фактори:

- високий рівень корупції в Україні («так» відповіли 93,9 % респондентів, «ні» - 2,6 %);
- повільні реформи (83,5 % і 13,9 %);
- недосконалість судочинства (87,8 % і 5,2 %);
- проблеми із захистом прав іноземних інвесторів (84,3 % і 12,2 %);
- несприятливі умови для бізнесу (83,5 % і 13,9 %);

- неефективна регулятивна політика (79,1 % і 7,8 %); • проблеми з розвитком демократії (67 % і 23,5 %) [10, с. 84].

Враховуючи сучасний стан економіки України, співробітництво з ЄС має низку важливих переваг:

1. Економічний потенціал ЄС дозволяє Україні отримати доступ до великого ринку збуту, що сприяє експорту вільно конвертованої валюти та зменшенню бартерних операцій, які загрожують економічній безпеці [37, с. 51].

2. Технологічне оновлення. Інтеграція з ЄС сприятиме модернізації українського виробництва та створенню конкурентоспроможної промисловості.

3. Конкурентоспроможність. Доступ на ринок ЄС дозволяє виробникам України адаптуватися до світових стандартів та підвищити якість продукції.

4. Логістичний потенціал. Україна як транзитна держава має можливість розширення транспортних коридорів та залучення інвестицій у відповідну інфраструктуру [43, с. 65].

5. Інтеграція у глобальні ланцюги постачання дозволяє українським виробникам розширити ринки збуту та покращити ефективність виробництва.

6. Досвід ринкової економіки. ЄС є джерелом знань щодо антимонопольної політики, регулювання фондового ринку та політики зайнятості.

7. Запровадження європейських стандартів сприятиме створенню прозорих економічних відносин, що позитивно вплине на інвестиційний клімат.

8. Раціональне використання ресурсів. Інтеграція з ЄС сприятиме ефективнішому розподілу ресурсів та економічному зростанню.

9. Фінансові можливості. Україна може залучати фінансові ресурси з європейських ринків капіталу, що підвищить макроекономічну стабільність [12].

Європейська інтеграція – це складний і тривалий процес, який потребує адаптації національної економіки до високих стандартів конкуренції. Хоча певні сектори економіки можуть зазнати труднощів, переваги інтеграції значно перевищують ризики. Досвід країн, що приєдналися до ЄС, підтверджує позитивний ефект від інтеграції: зростання ВВП, покращення бізнес-середовища та соціального захисту громадян.

Торговельні відносини з ЄС – це шанс, яким необхідно скористатися. Основними політичними вигодами європейської інтеграції є зміцнення демократичних інститутів, прозорість законодавства, повага до прав людини та підвищення національної безпеки [25, с. 87].

Таблиця 3.1.

Основні проблеми, які можуть виникнути на шляху інтеграції України до ЄС

№	Проблема інтеграції	Опис проблеми	Вплив на процес інтеграції	Можливі шляхи вирішення
1	Політична нестабільність	Невизначеність у внутрішній політиці, конфлікти між різними політичними силами в Україні.	Ускладнює реалізацію реформ і інтеграційних зобов'язань.	Проведення політичних реформ, стабільність уряду та верховенство права.
2	Корупція	Низький рівень боротьби з корупцією в державних органах і бізнесі.	Перешкоджає розвитку правової системи та прозорості адміністрації.	Розробка антикорупційних стратегій та посилення контролю.
3	Економічна залежність від Росії	Висока залежність економіки від Російської Федерації, зокрема в енергетичній сфері.	Обмежує можливості для диверсифікації та стабільного розвитку.	Диверсифікація енергетичних постачань, розвиток альтернативних джерел.
4	Законодавчі та регуляторні бар'єри	Недосконала законодавча база, необхідність адаптації українських законів до стандартів ЄС.	Перешкоджає ефективній інтеграції та адаптації до норм ЄС.	Прийняття законодавчих змін, адаптація норм до європейських стандартів.
5	Конфлікт на сході України	Тривалий конфлікт в Донбасі, який впливає на безпеку та стабільність країни.	Впливає на імідж України та її здатність виконувати міжнародні зобов'язання.	Міжнародна підтримка, миротворчі місії, внутрішнє примирення.
6	Соціальні та культурні бар'єри	Різні підходи до соціальних, культурних і освітніх аспектів між Україною та країнами ЄС.	Ускладнює взаєморозуміння та співпрацю між Україною та країнами ЄС.	Розвиток освітніх та культурних програм, обмін досвідом.
7	Слабка інфраструктура	Нерозвинена транспортна, комунікаційна та енергетична інфраструктура, що потребує модернізації.	Затримує економічний розвиток та інтеграцію в єдину європейську економіку.	Модернізація інфраструктури, залучення інвестицій.

Джерело: складене за автором [1,с.84-89].

Соціально-економічний розвиток України залежить від створення ефективної системи державного регулювання, що включає конкурентний ринок праці, аналогічний моделям розвинених країн. Світова практика свідчить, що людський капітал є ключовим фактором у визначенні конкурентоспроможності країни. Основою формування конкурентного ринку праці є такі фактори: динаміка демографічної ситуації; структура економіки й зміни в її пропорціях, масштаби й темпи структурної перебудови. Нерівномірність розміщення ресурсного, виробничого й соціального потенціалів, імпортна залежність, стримують розвиток ринку праці. Обсяг валового внутрішнього продукту на душу населення низький і негативно відбивається майже на всіх індикаторах ефективності використання трудового потенціалу країни; інвестування в економіку; розвиток підприємницької діяльності малого й середнього бізнесу. У багатьох країнах малі й середні підприємства надають робочі місця майже половині працездатного населення; мотивація до праці: темпи росту заробітної плати випереджають ріст ВВП. Однак її рівень залишається занадто низьким у порівнянні з розвиненими країнами. Населення шукає роботу за межами України (міграція й нелегальна міграція) [28 ,с. 54].

В Україні ціни на продукти харчування зрівнялися із цінами провідних країн миру, таких як Великобританія, Німеччина й США. По даним Держкомстату України ціни на продукти харчування досягли в нас 50 % доходів середньої родини. Ці дані підтверджують низький рівень заробітної плати і її нездатність задовольнити всі потреби середньостатистичного громадянина України, адже крім харчування існують ще й інші важливі потреби, без яких людей не зможе повноцінно жити й розбудовуватися. Основними причинами, що впливають на розвиток економіки є: нестабільність українського законодавства, бюрократичні бар'єри, відсутність правового забезпечення кредитування, страхування ризиків, низький рівень ділової й професійної кваліфікації, незначна частина сучасної техніки й технологій у загальному процесі виробництва і т.д..

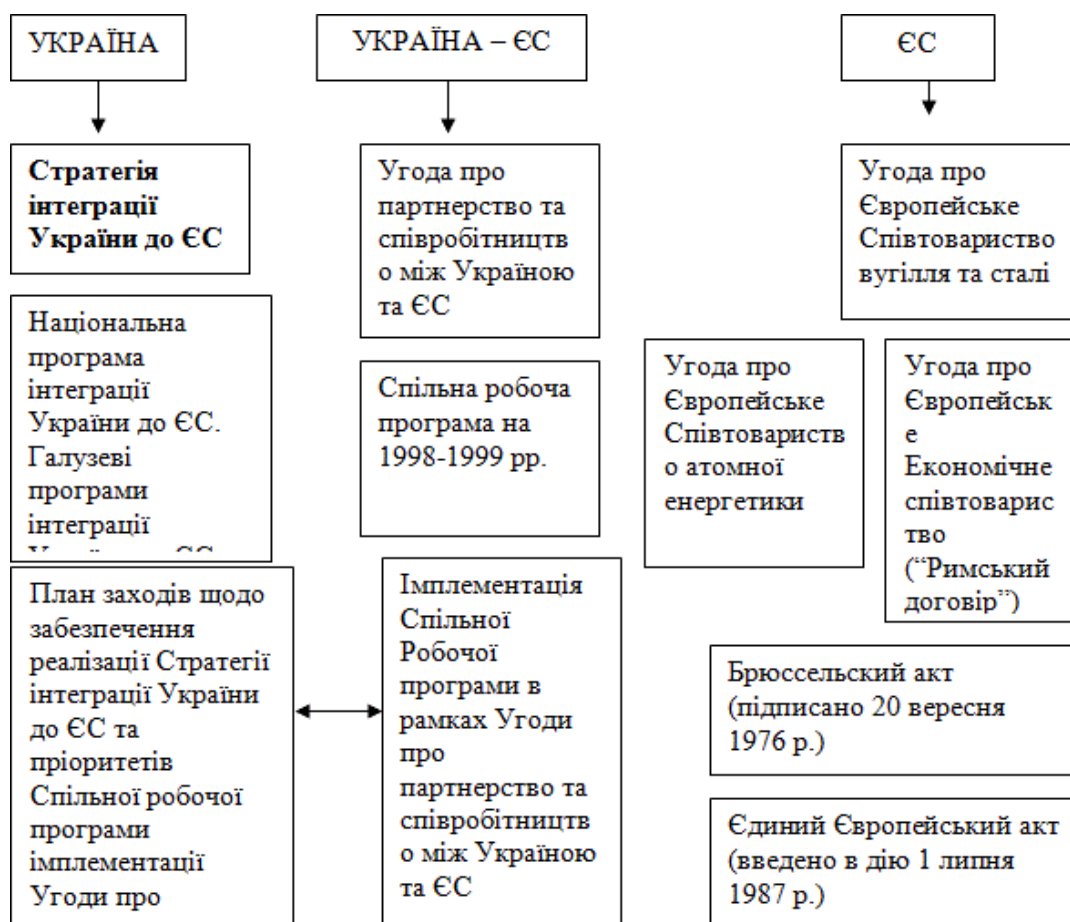

Рис.3.1.Інтеграція України в міжнародні та регіональні об'єднання
Джерело: складене за автором [1,с.84-89].

Однак, незважаючи на низький економічний ріст, євро інтеграція залишається незмінним пріоритетом зовнішньої політики. Україна повинна забезпечити поступальний розвиток у відносинах не тільки із країнами- сусідами, але й із країнами ЄС. Курс на євроінтеграцію залишається незмінним.

3.2.Перспективи та можливості від вступу України до ЄС

28 лютого 2022 року президент України Володимир Зеленський, прем'єр-міністр Денис Шмигаль та голова Верховної Ради Руслан Стефанчук разом підписали офіційну заявку на вступ України до Європейського Союзу. З юридичної точки зору, це не означає негайного набуття членства, оскільки процес приєднання є

складним і тривалим. Проте цей крок став важливим стартом інтеграції України в європейську спільноту.

Дивовижно, але саме в умовах збройної агресії Росії проти України склалися найбільш сприятливі обставини для подання такої заявки. Навіть у мирний період незалежна Україна не була настільки наближеною до Європейського Союзу [42, с. 67]. Хоча процедура вступу до ЄС завжди була складною та бюрократичною, нині існує шанс змінити хід історії та прискорити євроінтеграційний процес України. Однак, попри заяви українських політиків, наразі не йдеться про негайне прийняття України до ЄС. Процедура приєднання чітко регламентована відповідними документами, що суттєво відрізняє її від вступу до НАТО. Адже на відміну від Європейського Союзу, в основоположних документах НАТО немає детально прописаного плану чи критеріїв членства, а рішення щодо прийняття нових держав є переважно політичним.

Процес приєднання до Європейського Союзу має свої особливості. Для ЄС принципово важливо приймати держави, які гармонізували свої норми та стандарти відповідно до європейських вимог. Це включає проведення реформ у різних сферах, боротьбу з корупцією, удосконалення судової системи та інші структурні зміни. Однак Україні, як і будь-якій іншій країні-кандидату, ще належить виконати значний обсяг роботи в цьому напрямку.

Рис.3.2.Готовність України до Євроінтеграції

Джерело: складене за автором [1,с.84-89].

У квітні 2022 року президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн під час зустрічі з президентом України Володимиром Зеленським у Києві офіційно передала йому опитувальник, що є важливим етапом на шляху до набуття статусу кандидата в члени ЄС. Вона також наголосила, що Україна може отримати цей статус уже влітку 2022 року за пришвидшеною процедурою [42, с. 67].

Процес вступу будь-якої держави до Європейського Союзу є довготривалим, а приєднання країни, що перебуває у стані війни, робить цей процес ще більш складним і непередбачуваним. Деякі європейські країни роками очікують членства та поступово адаптують свої інституції відповідно до вимог ЄС. Проте ситуація з Україною є унікальною, що впливає на специфіку її євроінтеграційного шляху.

Для приєднання до Європейського Союзу необхідно пройти п'ять ключових етапів:

1) Консультативний етап – триває до моменту подання державою заявки на вступ. Завершується офіційним поданням країною-претендентом заяви про вступ до ЄС [18, с. 90].

2) Оціночний етап – від подання заявки до початку переговорів щодо вступу. У цей період країна-кандидат намагається максимально відповідати критеріям членства в ЄС. На цьому етапі держава отримує офіційний статус країни-кандидата.

3) Переговорний етап – триває з моменту початку переговорів до їх завершення. Визначаються умови приєднання кандидата до Європейського Союзу, строки адаптації та впровадження *acquis communautaire* («спільного доробку ЄС»).

4) Ратифікаційний етап – починається після підписання угоди про вступ і триває до її ратифікації. Європейська Рада має схвалити угоду, а Європейський Парламент – надати згоду на її підписання. Після цього документ подається на ратифікацію як чинним членам ЄС, так і країнам-кандидатам, які можуть ухвалити рішення шляхом національних парламентських процедур або референдуму. Важливо зазначити, що навіть успішне завершення переговорів не гарантує автоматичного вступу країни до Європейського Союзу.

5) Імплементаційний етап – починається після завершення всіх ратифікаційних процедур і набуття угодою чинності. Лише після цього країна офіційно стає повноправним членом ЄС [2].

6) Крім проходження зазначених етапів, країна-претендент повинна відповідати певним критеріям вступу, відомим як Копенгагенські критерії.

Перший критерій – політичний. Він передбачає стабільне функціонування інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини тощо. Другий критерій – економічний. Йдеться про наявність ефективної ринкової економіки в країні-кандидаті та її здатність конкурувати в межах європейського ринку. Третій критерій – членський. Він визначає, чи готова держава взяти на себе зобов'язання, пов'язані з членством у ЄС, дотримуючись цілей політичного, економічного та валютного союзу. Четвертий критерій – так званий «незалежний». Його суть полягає в тому, щоб розширення ЄС не послаблювало процесу європейської інтеграції [23, с. 55]. Варто зазначити, що всі ці критерії містять додаткові підкритерії, яким має відповідати країна-кандидат.

Україна вже провела низку реформ та змінила багато інституцій задля відповідності європейським стандартам. Однак, через збройну агресію Російської Федерації процес євроінтеграції зазнав певних коректив. Наразі часто наголошується, що вступ України до ЄС є відповіддю на російську агресію. Однак після завершення війни важливим стане питання відбудови країни, оскільки значна частина інфраструктури вже зруйнована. Це може стати викликом для Європейського Союзу, оскільки у разі вступу України він не зможе залишатися осторонь цього процесу. Водночас існує ймовірність, що саме європейські країни сприятимуть відновленню України, використовуючи не кошти ЄС, а фінансові ресурси Росії, які наразі заморожені у міжнародних банках. Однією з держав, що активно підтримують Україну на шляху до Європейського Союзу, є Республіка Польща. Президент Польщі Анджей Дуда наголосив, що його країна виступає за прямий шлях України до членства в ЄС. На його думку, статус кандидата має бути надано Україні негайно, а переговори щодо її вступу слід розпочати відразу після

цього. Крім того, Україна повинна отримати доступ до фінансової підтримки ЄС для післявоєнного відновлення [34, с. 80].

Суспільство має усвідомлювати, що питання вступу України до ЄС стосується не лише її майбутнього, а й перспектив самого Європейського Союзу. Адже ЄС є найбільшим прикладом економічного розвитку та демократичного управління, що робить процес приєднання України досить складним. Варто зазначити, що жодна інша держава не заплатила такої високої ціни за можливість стати повноправним членом Європейського Союзу, як Україна. Зважаючи на численні вимоги та критерії, ключове рішення щодо поточного етапу євроінтеграції України має ухвалити Європейська комісія. Саме вона має оцінити відповідність України Копенгагенським критеріям членства в ЄС та зробити відповідний висновок.

Для України навіть отримання статусу країни-кандидата є значним досягненням. Адже цей статус відкриває доступ до структурних фондів Європейського Союзу, які передбачають фінансування різних сфер. Для України це, перш за все, можливість отримати допомогу та фінансові ресурси, необхідні для відбудови та модернізації інфраструктури, що постраждала внаслідок війни. Більшість європейських держав підтримують прагнення України стати повноправним членом ЄС. Однак під час обговорень у Європейській комісії питання щодо процедури вступу України не супроводжується ані позитивними, ані негативними висловлюваннями щодо її потенційного пришвидшення [52, с. 43].

Варто ще раз наголосити, що процедура вступу до Європейського Союзу чітко регламентована. Досі у процесі розширення ЄС не було випадків прийняття нових членів за прискореною процедурою. Ба більше, саме поняття «прискореного вступу до ЄС» почало широко використовуватися лише після того, як Україна подала заявку на членство.

Станом на початок 2025 року питання прискореного вступу України до ЄС залишається дискусійним. Деякі країни підтримують євроінтеграційні прагнення України, але не схвалюють спрощеної процедури. Попри це, враховуючи поточну військову ситуацію, міжнародну підтримку та політичну волю керівництва ЄС,

процес приєднання України може бути значно швидшим у межах існуючих процедур.

Європейська комісія та політичне керівництво України впевнені, що наша країна має всі шанси стати повноправним членом ЄС. Досвід останніх років демонструє розширення співпраці України та Євросоюзу, що підтверджує стратегічну важливість цього курсу [28, с. 65].

Політичні перспективи членства України в ЄС передбачають зміцнення її міжнародного статусу. Україна, яка століттями була об'єктом геополітичних протистоянь, зможе повноправно впливати на прийняття рішень у Європі. ЄС традиційно підтримує демократичні інститути в Україні, що вже проявлялося під час політичних криз 2004-2007 років [14, с. 72].

Економічні аспекти вступу до ЄС включають розвиток малого та середнього бізнесу, сприяння створенню робочих місць та посилення міжнародної конкурентоспроможності. Вихід українських підприємств на європейський ринок відкриває доступ до нових технологій і стандартів якості, що сприятиме їхньому розвитку [17, с. 98].

Важливим завданням є впровадження стандартів ЄС у виробництві, зокрема в енергетичному секторі. Україна прагне зменшити залежність від імпорту енергоносіїв, що є ключовим фактором економічної безпеки. Співпраця з ЄС дозволить модернізувати виробничі потужності та залучити інвестиції [51, с. 85]. Таким чином, вступ України до ЄС – це не лише геополітичний вибір, а й стратегічна необхідність. Попри виклики, євроінтеграція надасть Україні нові можливості для економічного зростання, політичної стабільності та міжнародного впливу.

Ключовим завданням щодо науково-технічної співпраці України з державами Західної Європи є залучення країни до проєктів, що реалізуються в межах програми науково-технічної інтеграції у сфері високих технологій «ЕВРІКА», а також до міжнародних науково-технічних ініціатив ЄС. Ці програми спрямовані на розв'язання фундаментальних науково-технічних завдань, що сприятиме якісному

зростанню виробничого потенціалу України та її участі у створенні й діяльності міжнародних дослідницьких центрів [34, с. 65].

Одним із пріоритетних політичних, економічних і соціальних завдань залишається зміцнення позицій середнього класу, частка якого в наступні десять років має зрости до 45-50% від загальної чисельності населення. Водночас необхідно скоротити кількість громадян, чий рівень доходів є нижчим за прожитковий мінімум [19].

Становлення середнього класу передбачає перехід до оновленої моделі споживання, яка гарантуватиме гідний рівень життя, сприятиме розвитку внутрішнього ринку, активізації трудової діяльності та підтримці підприємницької ініціативи. Це включає доступ до якісного житла, високий рівень забезпеченості товарами тривалого користування, володіння автомобілем, а також доступність якісних медичних, освітніх та побутових послуг.

Процес становлення середнього класу буде відбуватися через розширення прошарку власників нерухомого майна, земельних ділянок і акцій, активний розвиток малого та середнього бізнесу, фермерських господарств, а також посилення законодавчого захисту інтелектуальної власності. Це сприятиме зростанню соціального статусу та доходів науково-технічної інтелігенції, представників культури та освіти, середньої управлінської ланки, фінансистів і менеджерів [49, с. 71].

Оскільки на території Європейського Союзу діють ефективні механізми надання ключових соціальних послуг, таких як освіта та охорона здоров'я, забезпечуючи пріоритетний захист прав людини, приєднання України до ЄС сприятиме покращенню системи соціального захисту громадян.

На сьогодні в Україні особливо актуальними є питання реформування освіти та охорони здоров'я, а також розробки та впровадження механізмів багатоканального фінансування медичної сфери. Важливими завданнями залишаються розвиток платних медичних послуг, впровадження державного соціального медичного страхування та визначення оптимального балансу між наданням медичних послуг і свободою їх вибору.

Крім того, необхідно гарантувати доступність медичної допомоги для соціально вразливих груп населення, що передбачає закріплення на законодавчому рівні гарантованого обсягу безоплатного медичного обслуговування.

Політичні недоліки. Часткове обмеження суверенітету. Попри численні переваги членства в ЄС, такі як можливість вільного пересування між країнами, деякі громадяни вважають інтеграцію загрозою для національної ідентичності. Це підтверджується результатами референдумів щодо вступу до ЄС, які проводили держави перед ратифікацією Маастрихтського договору. Європейський Союз залишається об'єднанням мегадержавних блоків, що перебувають у стані конкуренції. Основними гравцями залишаються Німеччина, Франція та Велика Британія, між якими триває боротьба за лідерство, тоді як Італія та Іспанія прагнуть увійти до числа ключових країн [28, с. 54].

Країни-засновники ЄС дедалі більше схилиються до думки, що з потенційним розширенням Союзу до 30 членів необхідно розробити новий формат членства. Це зумовлено наслідками останньої хвилі розширення, зокрема самостійною позицією Польщі. Україна, як колишня республіка СРСР, зберігає економічні зв'язки з країнами СНД, насамперед з Росією, яка розглядає її як сферу свого впливу. Напруженість у відносинах зростає через геополітичні розбіжності, що позначається, наприклад, на енергетичному секторі [38, с. 76].

Зниження конкурентоспроможності окремих галузей залишається ключовим ризиком. Вступ до СОТ та ЄС передбачає зниження митних тарифів, що може спричинити збільшення імпорту та тиск на національних виробників. Аналогічний сценарій відбувся в Польщі, де після скасування субсидій для підприємств рівень безробіття перевищив 18% [54, с. 90].

Високі соціальні стандарти ЄС можуть позбавити Україну переваги дешевої робочої сили, а відмова від власної валюти унеможливить девальвацію як інструмент підтримки експорту. Зростання іноземних інвестицій може мати двоякий ефект: крім розвитку економіки, існує ризик того, що основні засоби виробництва опиняться в руках іноземних компаній.

Україна може зіткнутися з проблемою адаптації до європейського рівня цін. Як показує досвід Польщі, після вступу до ЄС зросли податки, а товари першої необхідності подорожчали через підвищення ПДВ і світових цін на пальне [26, с. 81]. Демографічна криза в ЄС також залишається актуальною: частка осіб 65+ перевищує 16,6%, а чисельність молоді скоротилася на 21% за 25 років [27, с. 80]. Вступ України до ЄС може стимулювати відтік кадрів, як це сталося в Польщі. Попри виклики, євроінтеграція є стратегічним курсом України, що відкриває доступ до економічних ресурсів, сприяє розвитку підприємництва та зміцненню внутрішнього ринку [20, с. 14]. Водночас внутрішні суперечності в ЄС та економічні ризики вимагають ретельного аналізу кожного кроку на шляху до членства. Політика європейської інтеграції не може бути основним стимулом для внутрішніх реформ в Україні. Впровадження окремих європейських цінностей необхідне не лише заради членства в ЄС, а передусім для підвищення продуктивності економіки, покращення ефективності державного управління, забезпечення захисту особистості від різноманітних загроз, а в підсумку — для політичного, матеріального та морального добробуту населення України.

3.3. Розробка практичних рекомендацій з виконання критеріїв вступу України в ЄС

Процес розширення Європейського Союзу ставить перед Україною значні завдання, зокрема необхідність прискорення конституційної реформи, проведення економічних перетворень і реструктуризації виробничої сфери. Можливість отримати всі переваги членства в ЄС значною мірою залежить від рівня демократизації політичної системи, темпів економічного розвитку та здатності України адаптуватися до змін на міжнародних ринках.

Крім того, важливо посилювати внутрішню конкурентоспроможність національної економіки, орієнтуючись на досягнення європейських соціально-економічних стандартів. Це також передбачає створення зони вільної торгівлі між

Україною та ЄС, що базуватиметься на асиметричному відкритті ринків на користь України.

Щодо внутрішніх реформ, Україна повинна здійснити фундаментальні системні трансформації, які мають спиратися на українську національну ідею [45, с. 71]:

1) В економічній сфері:

- реалізація стратегії випереджального розвитку, що передбачає щорічний приріст ВВП на рівні не нижче 6-7% (що у 1,5-2 рази перевищує середні показники зростання в країнах ЄС), що дозволить подолати розрив у ВВП на душу населення між Україною та державами-членами ЄС.

- перехід до інноваційної моделі структурної перебудови, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності економіки та утвердження України як високотехнологічної держави.

- формування самодостатньої та оптимальної економічної структури, яка буде здатною стабільно функціонувати навіть у разі кризових явищ у ЄС.

- зберегти високотехнологічний потенціал галузей оборонно-промислового комплексу, зокрема космічної сфери.

2) У соціальній сфері:

- створити передумови для скорочення розриву в рівні та якості життя з країнами ЄС, сприяти формуванню середнього класу як основи політичної стабільності та демократизації суспільства.

- розробити надійний правовий кодекс у сфері міграції та набуття громадянства, який забезпечить національну безпеку.

- у сфері освіти та науки впроваджувати основні положення Болонської системи з урахуванням національних особливостей, запобігаючи комерціалізації освітнього процесу та зниженню його творчого потенціалу.

- посилити заходи щодо вирішення демографічної проблеми, щоб інтеграція до ЄС не спричинила дестабілізаційних процесів, які могли б загрожувати існуванню української нації.

-розробити та реалізувати ефективну програму підтримки здорової та повноцінної сім'ї.

3) У політичній сфері:

-активно долучатися до формування стратегії розвитку ЄС не з позиції «молодшого партнера», а як рівноправний учасник, використовуючи як демократично-ліберальні, так і імперативно-зобов'язальні підходи для захисту національних та загальноєвропейських інтересів.

-дослідити можливість узгодження митної політики з РФ, що може стати важливим фактором у створенні зони вільної торгівлі між країнами та сприятиме набуттю Україною асоційованого членства в ЄврАзЕС у форматі, який дозволяє зберігати євроінтеграційний курс [32, с. 88].

До основних перспектив членства України в ЄС належать: зміцнення політичної стабільності, визнання України вагомим суб'єктом міжнародних відносин, розвиток малого та середнього бізнесу, запровадження європейських стандартів у виробництві, становлення середнього класу, а також реформи у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

Серед ключових переваг варто виокремити: європейську систему колективної безпеки, макроекономічну стабільність, залучення додаткових інвестицій в економіку України, фінансову підтримку для сільського господарства, формування позитивного торговельного балансу, єдині митні тарифи, контроль імпорту за допомогою квот і антидемпінгових заходів, протекціонізм та контроль експорту, ефективний механізм захисту прав людини в інституціях ЄС, відкриття кордонів для вільного пересування громадян і підвищення рівня життя населення.

Водночас існують певні ризики після вступу України до ЄС. Зокрема, можлива часткова втрата суверенітету, відсутність чіткої стратегії розвитку ЄС, погіршення відносин із країнами СНД, зниження конкурентоспроможності окремих галузей економіки, необхідність адаптації до європейського рівня цін, встановлення квот на деякі товари, а також ускладнення візового режиму з державами Сходу.

До потенційних загроз належать: ризик залучення України до цивілізаційного конфлікту між Заходом і мусульманським світом, переміщення до України

екологічно небезпечних виробництв, експлуатація країни як сировинного придатку, використання українців як дешевої робочої сили, погіршення демографічної ситуації, незаконна міграція та відтік кваліфікованих кадрів [15, с. 90].

Нижче наводяться деякі пропозиції стосовно вдосконалення інституційних механізмів реалізації європейської інтеграції України; поглиблення економічного співробітництва, розвитку контактів у сфері енергетики, транспорту, а також заходи з інтенсифікації партнерства у сфері екології.

Кроки в політико-правовій сфері євроінтеграції України (станом на 2025 р.)

- Посилити координацію євроінтеграційної діяльності через парламентсько-урядову платформу під керівництвом Голови ВРУ та Віце-прем'єр-міністра з євроінтеграції.
- Вирішити кадрові питання Урядового офісу з євроінтеграції, розширивши його повноваження щодо контролю за імплементацією законодавства [61, с. 87].
- Включити розгляд урядового звіту про виконання Угоди про асоціацію до порядку денного ВРУ, акцентуючи на соціально-економічних ефектах її реалізації.
- Підвищити відповідальність держорганів за несвоєчасне виконання євроінтеграційних заходів.
- Внести зміни до Регламенту ВРУ для унормування проходження євроінтеграційних законопроектів та відхилення тих, що не відповідають зобов'язанням перед ЄС.
- Пріоритетно розглядати у ВРУ законопроекти, критичні для імплементації норм ЄС.

Ініціювати реформування формату «Східного партнерства», спрямоване на глибоку секторальну інтеграцію України, Грузії та Молдови до ключових союзів ЄС (Митного, Енергетичного, Шенгенської зони, Єдиного цифрового ринку). Активно лобіювати їх перспективу членства в ЄС. Розвиток економічного співробітництва. Необхідно скорегувати зміст Угоди таким чином, щоб вона стала більш інноваційно орієнтованою і реально сприяла піднесенню конкурентоспроможності України в

сучасних сферах економічної діяльності, які визначаються Четвертою промисловою революцією. Пріоритетами взаємодії у цьому контексті мають стати: поглиблення співробітництва в науково-технологічній сфері та інтенсифікація впровадження нових безконтактних технологій; розширення взаємодії у сфері охорони здоров'я та фармацевтики; посилення взаємодії у сфері бізнесу та забезпечення зайнятості.

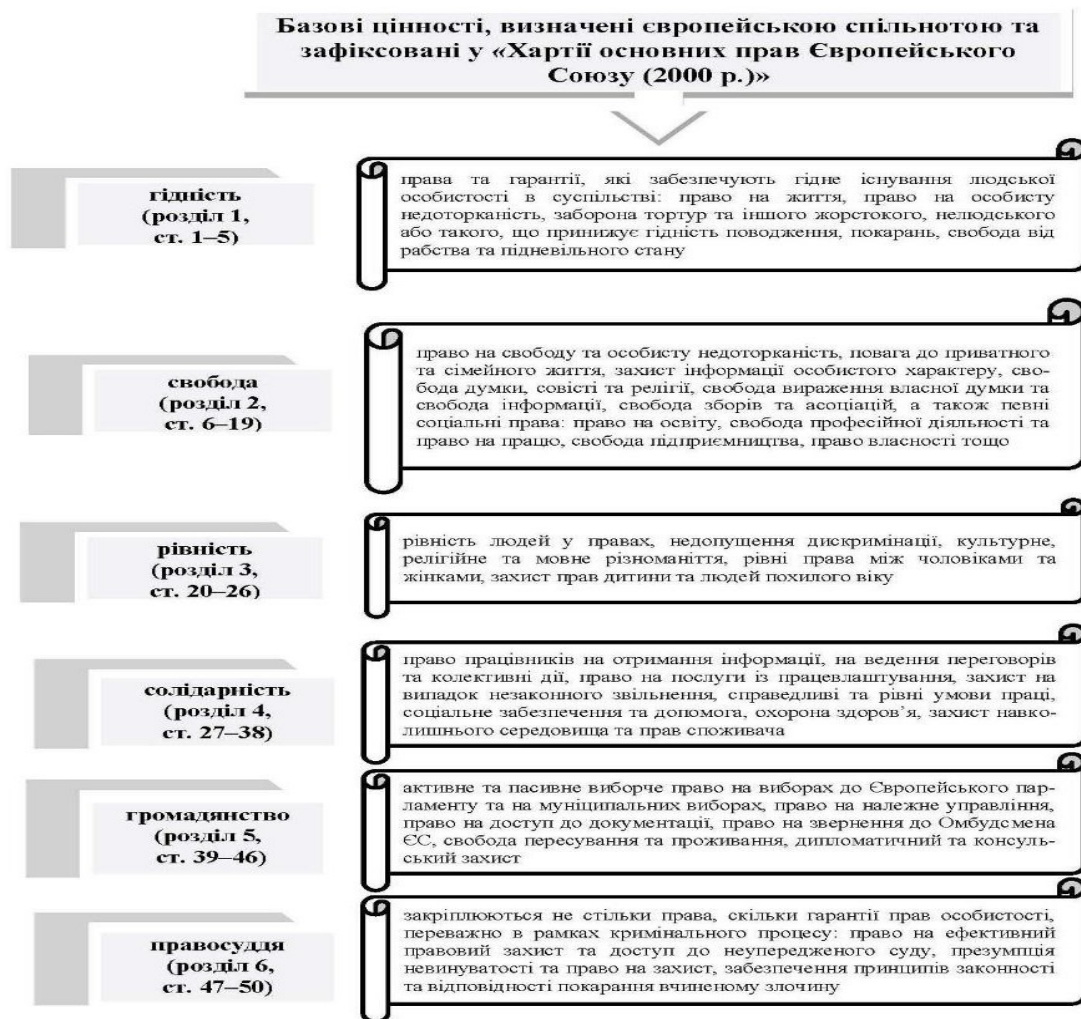

Рис.3.3.Базові цінності, визначені європейською спільнотою та зафіксовані у «Хартії основних прав Європейського Союзу (2000 р.)»

Джерело: складене за автором [1,с.84-89].

Ключові заходи для реалізації євроінтеграційних пріоритетів України (станом на 2025 р.).Закріплення мінімальної квоти для України в дослідницьких програмах ЄС та розширення доступу до технологічних ініціатив ЄС [42, с. 57].Перегляд Угоди щодо цифрового розвитку для повноцінної інтеграції до Єдиного цифрового ринку

ЄС, зокрема у сфері кібербезпеки, цифровізації промисловості та фінансових технологій (FinTech). Створення нового механізму співпраці України та ЄС у сфері охорони здоров'я, включаючи інтеграцію до Європейських довідкових мереж для покращення медичних послуг. Формування платформи постійної взаємодії українського бізнесу з підприємцями ЄС для ефективного прийняття рішень щодо асоціації. Запровадження інституційної співпраці у підготовці фахівців для економіки майбутнього, зокрема через розширення обмінів у високотехнологічних сферах. Оновлення Додатка XVII Угоди відповідно до правової системи ЄС та вивчення можливості інтеграції України до окремих механізмів Банківського союзу ЄС, що сприятиме оздоровленню фінансової системи та залученню інвестицій.

Для поглиблення інтеграції України в енергетичний сектор ЄС доцільно здійснити такі кроки:

- Секторальна інтеграція України в ринки газу та електроенергії ЄС ще до набуття членства, із закріпленням цього статусу в Угоді про асоціацію.
- Енергетичне співтовариство як підготовчий етап перед повноцінною інтеграцією [35, с. 90].
- Зміни до Угоди для імплементації законодавства ЄС в автентичному вигляді, із забезпеченням рівних прав та обов'язків України і країн ЄС.
- Членство в ENTSOG, що гарантуватиме врахування інтересів України в довгостроковому енергетичному плануванні.
- Консультації в рамках Угоди щодо розвитку інфраструктури та протидії проєктам, що шкодять енергобезпеці України («Північний потік-2», «Турецький потік»).
- Спільний моніторинг енергетичного сектору для оцінки ефективності координації та виконання законодавства.
- Публікація даних про газовий ринок України у європейських інформаційних ресурсах (DG Energy, ENTSOG, GIE, Євростат).
- Антимонопольні розслідування ЄС щодо «Газпрому» як інструмент захисту інтересів України [24, с. 81].

- Розвиток газової біржової торгівлі за підтримки ЄС і міжнародних фінансових інституцій.
- LNG-інфраструктура: забезпечення потреб України у скрапленому газі та доступу до світового ринку СПГ.
- Інтеграція у «Зелений курс»: синхронізація енергетичної політики України та ЄС, розвиток водневої економіки.
- Участь у розробці СВAM для врахування інтересів українських виробників.
- Пріоритетність інтеграції в енергоринок ЄС у зовнішній політиці України, з використанням міжнародних організацій (ГУАМ, ОЧЕС, Ініціатива трьох морів).
- Інфраструктурна інтеграція: відображення питань енергетичної співпраці в документах міжнародних організацій.
- Тиск на РФ щодо блокування газових поставок з Центральної Азії та зловживань на європейському ринку.
- Транспортна інтеграція
- Гармонізація транспортного законодавства з ЄС, включаючи автомобільні перевезення, безпеку експлуатації та технічний контроль [50, с. 72].
- Прийняття закону про перевезення небезпечних вантажів відповідно до стандартів ЄС.
- Реформа державного контролю та запровадження європейських стандартів безпеки (CADaS).
- Безперешкодний транзит: зняття квот на вантажні перевезення через Польщу, усунення затримок на кордоні
- Відкриття внутрішніх водних шляхів для міжнародних перевізників.
- Участь у формуванні EMSW, що інтегрує Україну в європейську транспортну систему.
- Лібералізація залізничного ринку шляхом ухвалення Закону «Про залізничний транспорт України» [22, с. 76].

- Усунення інфраструктурних вузьких місць та гармонізація колійних стандартів.
- Підписання Угоди про Спільний авіаційний простір на вигідних для України умовах.
- Спрощення процедури розробки авіаційних правил відповідно до норм ЄС.
- Розвиток TEN-T: інтеграція різних видів транспорту та будівництво об'їзних доріг.
- Запровадження інтелектуальних транспортних систем для оптимізації логістики.
- Прийняття законодавства про мультимодальні перевезення, що сприятиме розвитку річкового транспорту.
- Отримання фінансової підтримки від INEA для інтеграції в транспортну мережу ЄС.
- Співпраця з європейськими агентствами у сфері безпеки польотів, залізничного та морського транспорту.

Для підвищення ефективності державної євроінтеграційної політики варто адаптувати екологічне законодавство України до норм ЄС, активізувати використання відновлюваних джерел енергії та сприяти зниженню шкідливих викидів в атмосферу. Європейська інтеграція й членство в Європейському Союзі - стратегічна мета України, тому що є найкращим способом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвиненої демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Висновки до розділу 3

Серед факторів, що сприяють розвитку інтеграційних процесів, можна виділити: глобалізацію господарському життю суспільства, міжнародний поділ праці, підвищення відкритості національних економік, а також розвиток і вдосконалювання наукотехнічних досягнень і багато чого іншого.

До позитивних наслідків вступу України до Європейського Союзу можна віднести такі вигоди:

- Політичні вигоди: участь у системі Європейської колективної безпеки та забезпечення, завдяки цьому, територіальної цілісності України;

- Економічні вигоди: досягнення макроекономічної стабільності, розширення ринків збуту українських товарів, залучення додаткових інвестицій в економіку України, надання субсидій для відновлення занепаłego сільського господарства, зниження митних тарифів і отримання позитивного торговельного балансу;

- Соціальні переваги: посилений механізм захисту прав людини завдяки інституціям ЄС, відкриття кордонів для вільного пересування громадян, розширення можливостей у сфері освіти, працевлаштування та туризму, а також підвищення рівня життя населення.

- Культурні (ідеологічні) переваги: доступ до широкого спектра інформаційних ресурсів ЄС.

Окрім цього, слід виділити основні позитивні аспекти вступу України до Європейського Союзу:

- Політичні переваги: зміцнення стабільності політичної системи, приведення національного законодавства у відповідність із правовими нормами ЄС, реформування судової системи.

- Економічні переваги: підтримка розвитку малого та середнього бізнесу, впровадження європейських стандартів у виробництві, зростання конкурентоспроможності національних підприємств.

- Соціальні переваги: утвердження середнього класу, реформи в галузі освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

- Ідеологічні переваги: популяризація української культури серед країн ЄС.

Можливі негативні наслідки вступу України до ЄС включають такі ризики: політичні загрози: ймовірність залучення України до цивілізаційного конфлікту між Західним світом та мусульманськими країнами; економічні загрози: ймовірне перенесення до України екологічно шкідливих виробництв ; соціальні загрози: загострення демографічної кризи, проблеми нелегальної міграції та відпливу кваліфікованих кадрів за кордон; культурні (ідеологічні) загрози: можливе зниження рівня духовності.

Окрім загроз, варто також виокремити певні недоліки інтеграції України до ЄС: часткова втрата державного суверенітету, невизначеність подальшої стратегії розвитку ЄС, погіршення взаємин із країнами СНД та іншими партнерами; зниження конкурентоспроможності окремих секторів економіки, складність адаптації до європейського рівня цін; можливе ускладнення візового режиму з країнами Східної Європи; ризик розмивання національної самобутності України.

Усе зазначене вище дозволяє зробити висновок, що європейська інтеграція є динамічним і безперервним процесом удосконалення національного законодавства відповідно до політичних, соціальних і фінансово-економічних змін. Вона базується на усталених стандартах забезпечення миру, безпеки та раціонального використання ресурсів у межах «єдиного простору» європейської цивілізації. Прагнення України стати повноправним членом ЄС бере початок ще з моменту проголошення незалежності та триває до сьогодні. Вступ України до Європейського Союзу загалом відповідає її національним інтересам за умови комплексного та об'єктивного аналізу факторів інтеграції, їхнього впливу на політичну, економічну, соціальну та культурну (ідеологічну) сфери держави, а також розробки власної стратегії дій у межах, що не суперечитимуть членству України в ЄС. Наразі в Україні залишається невирішеною низка проблемних питань у майже всіх сферах, що, своєю чергою, ускладнює впровадження суспільних і економічних цінностей Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ

Міжнародна економічна інтеграція - процес міжнародного об'єднання економіки країн і держав в один, загальний ринок, при якому поступове скасування тарифних і нетарифних обмежень приводить до уніфікації економічної політики в галузях економіки й має ряд виражених наслідків.

Економічну інтеграцію можна охарактеризувати, як взаємопроникнення або тісне співробітництво країн у процесі утвору єдиного господарського комплексу, шляхом установлення економічних зв'язків на різних рівнях. На мікрорівні відбувається економічне співробітництво компаній різних країн. Це у свою чергу допомагає підвищити конкурентоспроможність компаній. На макрорівні, тобто на рівні міждержавного співробітництва, відбувається узагальнення економічної стратегії й політичного напрямку, шляхом вироблення загальних правил руху товарів і послуг, а також капіталу й робочої сили.

Успішний досвід інтеграційних угруповань, свідчить про те, що необхідно використовувати всі передумови, для формування й швидкого розвитку економічних союзів, шляхом ретельного дослідження фундаментальних умов і практичних наслідків співробітництва. Правильна міждержавна політика, приведе до економічного росту для странучастниц, що у свою чергу створить необхідний потенціал для подальших перетворень. Для пострадянських країн невід'ємною частиною міжнародного співробітництва, стане обмін досвідом у різних сферах мирохотязйственной діяльності. Взаємодоповнюваність буде актуальна в таких сферах як: міжнародна торгівля; міжнародна спеціалізація виробництва й науково-технічних робіт; обмін науково-технічними результатами; інформаційні, валютно-фінансові, кредитні зв'язки між країнами; рух капіталу й робочої сили. Економічна інтеграція створює гарні відносини між країнами учасниками. Тому її етапи розвитку залежать від рівня політичних і економічних консенсусів і інтересів країн учасників.

Процес приєднання до Європейського Союзу вимагає відповідності країни-кандидата Копенгагенським критеріям, які охоплюють три основні аспекти. Політичні критерії передбачають стабільність інститутів, що забезпечують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин. Економічні критерії включають наявність ефективної ринкової економіки та здатність протистояти конкурентному тиску в межах ЄС. Критерії набуття членства визначають готовність країни виконувати зобов'язання, що випливають з членства, зокрема дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу.

Відносини України та ЄС до початку 2025 р. пройшли три основних етапів еволюції, набувши стратегічного значення для обох сторін.

Відповідність соціальних показників України стандартам ЄС переважно не спостерігається за наступними чинниками: рівень безробіття 9,7% при середньому рівні ЄС - 6%; середня тривалість життя 71 рік при європейському рівні 81 рік; рівень бідності (менше \$5,5 на день) 24% при середньому <5%; рівень соціального захисту - низький/обмежений; рівень освіти (вища освіта серед населення 25–64 років) 26% при середньому 30–40%; рівень охорони здоров'я (кількість лікарів на 1 тис. осіб) 2,9 при оптимальному рівні 3,8.

Європейський Союз залишається основним торговельним партнером України. За даними 2024 року, частка ЄС у зовнішньоторговельному обігу України перевищує 40%. Найбільшими партнерами є Німеччина, Польща, Італія, Угорщина, Нідерланди та Румунія. Досвід інших країн свідчить, що у державах, які стали членами ЄС, середня частка ЄС в експорті на момент вступу становила 60%, а в імпорті – 57%.

Україна продовжує імплементацію реформ, спрямованих на зміцнення демократії, верховенства права та захисту прав людини. Відзначається прогрес у боротьбі з корупцією через реформування судової системи та діяльність антикорупційних органів. Успіхи у децентралізації сприяли підвищенню ефективності місцевого самоврядування.

Україна демонструє поступове відновлення економіки після наслідків війни. Зростання ВВП залишається позитивним, однак залежить від макрофінансової

допомоги ЄС та міжнародних фінансових організацій. Номінальний ВВП (млрд. грн..) складав 7 658,7 у 2023 році, у 2024 році вже 8 700,0. Номінальний ВВП на душу населення (грн) у 2023 році - 180 000, у 2024 - ~204 700. Інфляція стабілізувалася, але залишається на високому рівні.

Україна покращує бізнес-клімату та приведенням законодавства у відповідність до норм ЄС. Соціальна політика спрямована на підтримку внутрішньо переміщених осіб, інтеграцію ветеранів війни та підвищення рівня соціального захисту. Україна продовжує адаптацію законодавства до стандартів ЄС у сфері охорони здоров'я, освіти та трудових відносин.

Україна продовжує реалізацію дорожньої карти інтеграції до Європейського Союзу в межах статусу країни-кандидата. Основні напрями виконання включають адаптацію законодавства, реформування державних інститутів і гармонізацію економічної політики з нормами ЄС. Україна активізувала імплементацію євроінтеграційних реформ, особливо у сфері правосуддя, боротьби з корупцією та зміцнення демократичних інституцій. Триває удосконалення виборчого законодавства та реформа правоохоронних органів відповідно до рекомендацій ЄС.

PEST-аналіз макросередовища України в контексті вступу до ЄС (за 2024 рік) за категоріями політичних, економічних соціальних, технологічних чинників визначив збереження курсу на ЄС попри війну, позитивну динаміку, але з необхідністю фіскальної стабілізації, високий людський потенціал і довіру до курсу на ЄС, регіональний успіх у сфері цифрової трансформації.

Таким чином, Україна продовжує активну інтеграцію в ЄС, проте залишається низка викликів, пов'язаних із необхідністю завершення реформ та забезпеченням стійкості економіки. З точки зору керованості, процес інтеграції повинен мати обґрунтовані межі. Адже економічний зміст розширення полягає у включенні нових елементів до вже сформованої системи та їх ефективній взаємодії для її подальшого розвитку.

Серед факторів, що сприяють розвитку інтеграційних процесів, можна виділити: глобалізацію господарському життю суспільства, міжнародний поділ

праці, підвищення відкритості національних економік, а також розвиток і вдосконалювання наукотехнічних досягнень і багато чого іншого.

До позитивних наслідків вступу України до Європейського Союзу можна віднести такі вигоди:

- Політичні вигоди: участь у системі Європейської колективної безпеки та забезпечення, завдяки цьому, територіальної цілісності України;

- Економічні вигоди: досягнення макроекономічної стабільності, розширення ринків збуту українських товарів, залучення додаткових інвестицій в економіку України, надання субсидій для відновлення занепаłego сільського господарства, зниження митних тарифів і отримання позитивного торговельного балансу;

- Соціальні переваги: посилений механізм захисту прав людини завдяки інституціям ЄС, відкриття кордонів для вільного пересування громадян, розширення можливостей у сфері освіти, працевлаштування та туризму, а також підвищення рівня життя населення.

- Культурні (ідеологічні) переваги: доступ до широкого спектра інформаційних ресурсів ЄС.

Окрім цього, слід виділити основні позитивні аспекти вступу України до Європейського Союзу:

- Політичні переваги: зміцнення стабільності політичної системи, приведення національного законодавства у відповідність із правовими нормами ЄС, реформування судової системи.

- Економічні переваги: підтримка розвитку малого та середнього бізнесу, впровадження європейських стандартів у виробництві, зростання конкурентоспроможності національних підприємств.

- Соціальні переваги: утвердження середнього класу, реформи в галузі освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

- Ідеологічні переваги: популяризація української культури серед країн ЄС.

Можливі негативні наслідки вступу України до ЄС включають такі ризики: політичні загрози: ймовірність залучення України до цивілізаційного конфлікту між Західним світом та мусульманськими країнами; економічні загрози: ймовірне

перенесення до України екологічно шкідливих виробництв ; соціальні загрози: загострення демографічної кризи, проблеми нелегальної міграції та відпливу кваліфікованих кадрів за кордон; культурні (ідеологічні) загрози: можливе зниження рівня духовності.

Окрім загроз, варто також виокремити певні недоліки інтеграції України до ЄС: часткова втрата державного суверенітету, невизначеність подальшої стратегії розвитку ЄС, погіршення взаємин із країнами СНД та іншими партнерами; зниження конкурентоспроможності окремих секторів економіки, складність адаптації до європейського рівня цін; можливе ускладнення візового режиму з країнами Східної Європи; ризик розмивання національної самобутності України.

Усе зазначене вище дозволяє зробити висновок, що європейська інтеграція є динамічним і безперервним процесом удосконалення національного законодавства відповідно до політичних, соціальних і фінансово-економічних змін. Вона базується на усталених стандартах забезпечення миру, безпеки та раціонального використання ресурсів у межах «єдиного простору» європейської цивілізації. Прагнення України стати повноправним членом ЄС бере початок ще з моменту проголошення незалежності та триває до сьогодні. Вступ України до Європейського Союзу загалом відповідає її національним інтересам за умови комплексного та об'єктивного аналізу факторів інтеграції, їхнього впливу на політичну, економічну, соціальну та культурну (ідеологічну) сфери держави, а також розробки власної стратегії дій у межах, що не суперечитимуть членству України в ЄС. Наразі в Україні залишається невирішеною низка проблемних питань у майже всіх сферах, що, своєю чергою, ускладнює впровадження суспільних і економічних цінностей Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Артеменко Л. Вплив євроінтеграції на конкурентоспроможність та інноваційний розвиток країн. *«Економіка. Менеджмент. Бізнес»*. № 2(12). 2015. С. 84-89.
2. Балян А.В. Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу (на прикладі прикордонних регіонів України та Угорщини). Ужгород : Ліра, 2005. 320 с.
3. Батаренко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. 2014. № 1. С. 34–37.
4. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції. URL: <http://goo.gl/Xf7oab>.
5. Беренда С. В. Економічна інтеграція України в умовах реалізації біполярної концепції. *Бізнес Інформ*. 2014. №3.С. 26-32.
6. Буравльов Є. Шляхи для сталого розвитку. *Урядовий кур'єр*. 2000. № 23. С. 4.
7. Васютин І. Зближення законодавства Європейського Союзу з правовими системами держав-кандидатів на вступ до ЄС. *Право України*. 2003. № 9. С. 139 - 149.
8. Гаврись Я. Стратегії розвитку підприємств стосовно викликів глобалізації. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. № 457. Львів: НУ«ЛП», 2002.С. 139 - 147.
9. Гальчинський А.С. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань. Київ: Либідь, 2013. 472 с.
10. Глобалізація та регіоналізація: виклики для економіки України: Монографія/ Білик Р.С., Гаврилюк О.В., Євдокименко В.К., Лошенко В.Є., Ляхович М.В., Марченко Т.В., Михайлина Д.Г., Никифорак Я.Д., Пасічна О.Ю. Чернівці: Рута, 2010. 516 с.

11. Гражевська Н. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в глобальному постіндустріальному вимірі. *Економіст України*. 2008. № 9. С. 54–62.
12. Друзенко Г. Європейська інтеграція України: оцінка в загальноєвропейському контексті. *Часопис Парламент*. 2005. №8. С. 2–11.
13. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку : монографія / за ред. В.М. Геєця. Київ: Інститут економічного прогнозування НАН України, 2015. 1008 с.
14. Економічна асоціація України з Європейським Союзом: монографія / Шнирков О.І., Муравйов В.І., Заблоцька Р.О. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2015. 415 с.
15. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навчальний посібник / І. Ю. Матюшенко, С. В. Беренда, В. В. Рєзніков. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 504 с.
16. Європейська інтеграція: навчальний посібник / М. І. Карлін, В.П. Колесник, Н.Н. Коцан, О.І. Шнирков. *Волинський національний ун-т ім. Лесі Українки*. Луцьк: РВВ «Вежа», Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2008. 760 с.
17. Жовква І. І. Критерії членства СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. *Аналітичне дослідження*. Київ, 2010. 84 с.
18. Їжак О. Основні перешкоди та базові інструменти європейської інтеграції України. URL: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/191.htm>.
19. Клименко І. В., Ус І. В. Ризики європейського інтеграційного проекту: виклики та можливості для України. Київ: НІСД, 2012. 88 с.
20. Ковальчук А. І. Україна і Європейський Союз. *Ефективна економіка*. 2013. №1.
21. Копенгагенські критерії членства в Європейському союзі (довідка). URL: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774>.
22. Копійка В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Київ: Видавничий дім «ІнЮре», 2021. С. 448.

23. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України/ І. І. Жовква, Г. М. Немиря, Г. М. Перепелиця, В. Р. Сіденко. Київ: Інститут Євро-Атлантичного співробітництва, 2017. 86 с.
24. Левківський В.М. Теоретичні засади формування та розвитку міжнародної економічної інтеграції.*Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління*. 2018. № 7. С. 120-124.
25. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: Монографія. Київ: ТОВ «Національний підручник», 2008. 220 с.
26. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 204 с.
27. Мазурок П.П. Концептуальні основи сучасних інтеграційних процесів в умовах глобалізації світової економіки.*Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ*. 2010. № 1(21). С. 3-8.
28. МаликЯ. Європейський Союз. Львів, 2006. 610 с.
29. Мариніна С.В. Сутність, проблеми та перспективи розвитку форм міжнародної економічної інтеграції. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2014. № 5–6. С. 40–47.
30. Менеджмент європейської економічної інтеграції. Київ: Знання, 2012. 373 с.
31. Євроекономічна інтеграція України / Л.І. Михайлова, Н.В. Волченко, Т.О. Зінчук, С.М. Кваша. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 136 с.
32. Місяць Т.В. Оцінка ефективності економічного співробітництва між країнами на сучасному етапі світового розвитку.*Вісник ЖДТУ*. 2010. № 2. С. 266-270.
33. Міхель Д. О. Копенгагенські критерії як чинники розбудови демократичних процесів та наближеності до європейського рівня життя в Україні.*Наукові праці*. Політологія. 2010. Випуск 137. Том 149. С.153–157.

34. Осадча Н.В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС). *Економічний Вісник Донбасу*. 2011. №3 (25). С.71-81.
35. План дій «Україна - ЄС» Європейська політика сусідства, ухвалена КМУ від 12.02.2005 р. *Урядовий кур'єр*. 2005. №13. С. 4 - 8.
36. Політика Європейської інтеграції: навчальний посібник / В.Г.Воронкова, О.М. Кіндратець, В.А. Жадько, С.Л.Катаєв. Київ: Професіонал, 2007. 512 с.
37. Пріоритети у соціальній політиці. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 195. С. 4.
38. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лютого 2019 р. № 2680-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>.
39. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
40. Програма інтеграції України до ЄС, схвалена Указом Президента України від 15.09.2000 р. URL : www.customs.gov.ua.
41. Радзієвська С. О. Конкурентоспроможність та інтеграційні перспективи України. Київ: Знання України, 2012. 344 с.
42. Риндзак О.Т. Міжнародна економічна інтеграція у системі чинників державної міграційної політики. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 3. С.655–660.
43. Сиденко В. Прорив в Європу. *Політика і час*. 2006. № 8. URL : <http://b.rbc.ua/rus/showcard/14414>.
44. Сіденко В.Р. Політика завершення формування Європейського економічного і валютного союзу: основні тенденції та можливі наслідки для України. *Економіка України*, 2014. № 10. С. 51–66.
45. Сіденко В.Р. Україна в процесах міжнародної інтеграції. Харків : Форт, 2003. 280 с.

46. Смагач О. Концепції вільної торгівлі та їх сучасна інтерпретація. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2003. Випуск 42 (Ч. 1). с. 273–280.

47. Солодкий С. Євроінтеграція - «насмакідотик». *День*. 2005. № 85.
URL : <http://www.day.kiev.ua/>

48. Солонінко К. С. Міжнародна економіка : навчальний посібник. Київ: Кондор, 2008. 380 с.

49. Станчук С. Політична криза в Україні очима ЄС. *День*. 2004. № 78.
URL : <http://www.day.kiev.ua/>

50. Сучасні тенденції міжнародних економічних відносин. Економічна інтеграція України у світове господарство: монографія / І.М.Посохов, П.Г.Перерва, О.Д.Матросов, В.Г.Дюжев. *Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т», Екон. ф-т, Каф. орг. вир-ва та упр. персоналом*. Харків: НТУ «ХПІ», 2016. 451 с.

51. Трансформація світового фондового ринку: світові тенденції та виклики для України : монографія / Ю.В. Макогона. Донецьк : ДонНУ, 2013. 267 с.

52. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2017 року № 1678-VII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text).

53. Угода про партнерства співробітництво, ратифікована 3 У від 10.11.1994 р., № 237/94-ВР. URL: lawreview.chnu.edu.ua/download.php?pdf=2005_306visnuk.pdf.

54. Україна-НАТО: регіональний вимір. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів, 6 грудня 2008 року. URL : <http://natoua.org/news.php?nid=1>.

55. Ус В.І. Щодо особливостей зовнішньої економічної політики України в умовах створення нових інтеграційних мега-блоків. Аналітична записка.*НІСД*. 2014. URL : <http://www.niss.gov.ua/articles/1553/>.
56. Чабаненко С. В. Україна на шляху інтеграції в ЄС: перспективи та перешкоди.*Наук. вісн. Ун-ту «Україна»* 2009. №2.
57. Черкаський І. Макроекономічна політика України в системі кредитно-фінансових відносин з Євросоюзом. *Збірник наукових праць*. Вип. 26. Київ: ІСЕМВНАН України. С. 137.
58. Чужиков В. Модернізація регіональної політики в ЄС.*Економіст України*. 2008. № 9. С. 51–53.
59. Чужиков В.І. Міжнародна регіональна економічна інтеграція.*Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. Т. 2*. Київ: КНЕУ, 2006. С. 40-79.
60. Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і соціального розвитку на сучасному етапі. *Економіка України*. 2004. № 5. С. 14–23.
61. Шульга М. Принципи та аспекти європейської інтеграції. Освіта регіону. 2011. № 1. URL : <http://social-science.com.ua/article/396>
62. Яковюк І. В. Європейський Союз і Україна: еволюція взаємовідносин.*Вісн. Акад. прав. наук України*. 2009. № 3. С. 14–28.
63. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України: дис. д-ра юрид. наук : 12.00.01; 12.00.11. Харків, 2014. 474 с.